

Istraživanje glavnih obilježja izvora financiranja malih i srednjih poduzeća

Runac, Hrvoje

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:002990>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-06**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)



SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET SPLIT

DIPLOMSKI RAD

**Istraživanje glavnih obilježja izvora financiranja
malih i srednjih poduzeća**

Mentor:

Izv. prof. dr. sc. Mira Krneta

Student:

univ. bacc. oec. Hrvoje Runac, 2161133

Split, kolovoz, 2018.

SADRŽAJ

SADRŽAJ	1
1. UVOD	3
1.1. Problem i predmet istraživanja	3
1.2. Struktura diplomskog rada.....	8
2. GLAVNA OBILJEŽJA DOSTUPNOSTI IZVORA FINANCIRANJA MALOG GOSPODARSTVA.....	9
2.1. Pojam i važnost malog gospodarstva	9
2.2. Faktori utjecaja na uspješnost poslovanja malih i srednjih poduzeća	9
2.3. Izvori financiranja malog gospodarstva	15
2.3.1. Krediti	15
2.3.2. Leasing.....	16
2.3.3. Faktoring.....	16
2.3.4. Fondovi za gospodarsku suradnju.....	17
2.3.5. Fondovi rizičnog kapitala i poslovni anđeli.....	17
2.3.4. Vlastiti izvori kapitala.....	18
2.4. Glavna ograničenja financiranja malog gospodarstva.....	19
2.5. Kreditiranje kao izvor financiranja malog gospodarstva.....	21
2.6. Faktori utjecaja na dostupnost kreditnih izvora financiranja	23
3. ISTRAŽIVANJE GLAVNIH OBILJEŽJA FINANCIRANJA MALOG GOSPODARSTVA	24
3.1. Konceptijski model istraživanja.....	24

3.3. Obilježja financiranja malih poduzeća	33
3.4. Faktori utjecaja na dostupnost strukture financiranja malog gospodarstva.....	42
4. ZAKLJUČAK.....	53
LITERATURA	56
POPIS TABLICA.....	59
POPIS SLIKA	60
PRILOZI.....	61
SAŽETAK.....	69
SUMMARY	69

1. UVOD

Mala i srednja poduzeća predstavljaju vitalni dio svakog gospodarstva, te značajno doprinose ekonomskom rastu i razvoju. Zapošljavaju značajan dio radno aktivnog stanovništva, te u velikoj mjeri doprinose bruto društvenom proizvodu.

Mala gospodarstva u koja spadaju mala i srednja poduzeća često su predmet rasprava političkih elita gdje se često stavljaju u fokus poticajnih razvojnih mjera.

Za obavljanje poslovne djelatnosti poduzeće je primorano nabavljati trajna i obrtna sredstva. Navedena sredstva se pribavljaju iz internih i eksternih izvora gdje u interne izvore spadaju sredstva poduzeća i vlasnika, dok u eksterne izvore spadaju sredstva trećih osoba (banaka, dobavljača, poslovnih partnera i sl.).

Mala i srednja poduzeća zbog izraženije asimetrije informacija teže dolaze do eksternih izvora u odnosu na velika poduzeća.

U ovom diplomskom radu obilježja izvora financiranja malih i srednjih poduzeća obrazlaže se kroz četiri poglavlja gdje se u uvodnom dijelu definira problem i predmet istraživanja.

U drugom poglavlju istražuju se glavna obilježja izvora financiranja malog gospodarstva, dok se u trećem dijelu istraživanja prezentiraju rezultati provedenog anketnog upitnika o dostupnosti izvora financiranja malih i srednjih poduzeća.

U zadnjem zaključnom dijelu rada donose se konačni sudovi o provedenom istraživanju.

1.1. Problem i predmet istraživanja

Subjekti malog gospodarstva su fizičke i pravne osobe koje samostalno i trajno obavljaju dopuštenu djelatnost radi ostvarivanja dobiti i dohotka na tržištu¹. Kriterij za razgraničenje skupina mikro, malih i srednjih poduzeća (MSP) obuhvaćaju: broj zaposlenika, ukupni prihod tj. promet poduzeća te vrijednosti ukupne imovine tj. njegove aktive. Rasprostranjeno je mišljenje da mala i srednja poduzeća imaju ključnu ulogu u razvoju većine zemalja.

Mikro poduzeće je subjekt koji zapošljava do 10 zaposlenika, ostvaruju godišnji poslovni prihod do 2 milijuna Eura, te imaju dugotrajnu imovinu do 2 milijuna Eura. Malo poduzeće je

¹ Vidučić, Lj. (2012): Financijska politika i ekonomsko – financijski okvir podrške, Sveučilište u Splitu, Split, str. 1

definirano kao subjekt koji zapošljava manje od 50 radnika i čiji godišnji promet ili ukupna godišnja bilanca ne prelazi 10 milijuna eura. Srednje veliko poduzeće je subjekt koji ima manje od 250 radnika, ostvaruje godišnji poslovni prihod do 50 milijuna Eura, ili imaju ukupnu aktivu odnosno dugotrajnu imovinu do 43 milijuna Eura². Mala i srednja poduzeća zapošljavaju veliki broj radne snage gospodarstva te pridonose procesu tehnološkog razvoja i napretka, otvaranju radnih mjesta, povećavaju ponudu te pridonose konkurenciji.

Danas mala i srednja poduzeća igraju veoma važnu ulogu u uslugama smještaja i prehrane, poslovnim uslugama i graditeljstvu od čega su u 2016. godini imale više od 80% zaposlenosti u EU-28. Ukupno zapošljavanje malih i srednjih poduzeća u EU-28 povećao se godišnje za 1,6% u 2016. godini kao i dodana vrijednost koju su ostvarili mala i srednja poduzeća, također je porasla za 1,4% u 2016. godini. Brzo rastuća poduzeća imaju značajnu ulogu u stvaranju radnih mjesta. Mnogi od malih i srednjih poduzeća u EU-28 upravljaju samozaposleni pojedinci³. Mala i srednja poduzeća postaju sve jača snaga ekonomskog razvoja. Izuzetno važan čimbenik ekonomskog rasta i razvoja, poslovne fleksibilnosti i prilagodbe na tržištu.

Mnoge vlade zemalja potiču osnivanje malih i srednjih poduzeća. U Hrvatskoj u 2015. godini posluje 106221 mikro, malih i srednjih poduzeća (99,7% ukupno registriranih poduzeća), koja ostvaruju udio od 54% u ukupnom prihodu, 69,2% u zaposlenosti i 50,3% u izvozu Hrvatske⁴.

Mala i srednja poduzeća sve su značajniji gospodarski subjekti po broju zaposlenih i financijskim rezultatima poslovanja. Malo gospodarstvo je fleksibilnije u prilagodbi na tržišne promjene, predstavlja adekvatno područje za razvoj inovacija, a karakterizira ga i brža zamjena zastarjele tehnologije. Vrlo važno obilježje malog i srednjeg gospodarstva proizlazi iz smanjivanja broja nezaposlenosti, smanjivanje razlika u regionalnom razvoju, ubrzanje strukturnih promjena⁵.

Posebno je značajna i vlasnička struktura poduzetnika gdje je najčešće jedna osoba ili nekoliko pojedinaca vlasnik. Uspješnost malih i srednjih poduzeća mjeri se kvalitetom realizacije zadataka

² EU Fondovi (2013): Mala i srednja poduzeća prema hrvatskom zakonodavstvu, raspoloživo na: <http://www.poslovni.hr/eu-fondovi/ovo-su-definicije-malog-i-srednjeg-poduzeca-prema-hrvatskom-i-europskom-zakonodavstvu>, (12.03.2018)

³ Muller, P., Julius, J., Herr, D., Koch, L., Peycheva, V., McKiernan, S., (2017) :Annual Report on European SMEs 2016/2017, EU, European Commission

⁴ Alpeza, M., Has, M. Novosel, M. i Singer, S. (2016): Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj, Cepor, Zagreb, str.7

⁵ Vidučić, Lj.(2012):Financijska politika i ekonomsko – financijski okvir podrške, Sveučilište u Splitu, Split, str.2

u području planiranja, organiziranja, vođenja, kontrole i kadrovskim upravljanjem. Položaj samog poduzeća ocjenjuje se ovisno o postignutom stupnju razvoja na temelju pojedinih varijabli ključnih za daljnji rast i razvoj. Faktori koje treba konstantno pratiti i ocjenjivati su: ciljevi, ostvarenje plana, organizacija resursa, planiranje, razvoj i kvaliteta kadrova, stimulativno nagrađivanje i poslovno odlučivanje.

Provedena istraživanja upućuju na relativno skup i kompliciran pristup malog i srednjeg gospodarstva bankarskim kreditima. Suvremena literatura ukazuje na brojne probleme malih i srednjih poduzeća (MSP) zbog agencijskih troškova i informacijske asimetrije⁶. Mala i srednja poduzeća pretežito se financiraju vanjskim izvorima kapitala; njihov koeficijent financiranja (ukupne obveze naspram ukupnog kapitala) je prilično visok⁷. Vlasnik poduzeća ulaže temeljni kapital u poduzeće, te već u samim počecima poslovanja često se susreće sa potrebom za eksternim izvorima financiranja odnosno različitim kreditnim sredstvima. Eksterni izvori financiranja često su nedostupni „start up“ kompanijama, zbog čega je važno postojanje institucionalne podrške manjim poduzećima.

Na uspješnost poslovanja malih i srednjih poduzeća imaju utjecaj specifične karakteristike poduzeća kao što su dobavljači, tržište, resursi, financije i okolina⁸.

Prema provedenom istraživanju Becka i Demirguc-Kunta financijska ograničenja su najveća prepreka za ostvarenje rasta, posebno u slučaju malih i srednjih poduzeća⁹. Prema dostupnim istraživanjima na utjecaj razvoja malog i srednjeg poduzetništva su: administrativne prepreke, vezane za dugotrajne i skupe procedure za pokretanje i likvidaciju poduzeća, dugotrajne procedure registracije vlasništva, neefikasnost pravosuđa, neadekvatnost razvojnih i obrazovnih sadržaja za izgradnju poduzetničkih kompetencija, nerazvijenost neformalnih oblika financiranja pokretanja i rasta poslovnih pothvata. Dugi niz godina prisutnost navedenih prepreka ukazuje na nedostatak dugoročnih strukturnih reformi potrebnih i ključnih za pokretanje produktivnosti i

⁶ Stiglitz, Weis, (1981); Brigham, Gapenski 1996

⁷ Dečman, N.(2012): Financijski izvještaji kao podloga za ocjenu sigurnosti i uspješnosti malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj, *Ekonomski pregled*, 63 (7-8), str. 446-467

⁸ Islam, A., Keawchana, T., Muhd Yusuf, D.H. (2010): factors affecting business success of small & medium enterprises (SMEs) in Thailand dostupno na www.ccsenet.org/journal/index.php/ass/article/view/7506/7371 pristupljeno 04.03.2018

⁹ Beck. T., Demirguc-Kunt, A.(2006): Small and medium – size enterprises: Access to finance as a growth constraint, *Journal of Banking & Finance*, 11 (30), str. 2931 - 2943

poduzetništva radi pokretanja ekonomskog rasta, o kojem ovisi stopa nezaposlenosti i standard građana¹⁰.

Raspoloživost različitih vrsta izvora financiranja u Hrvatskoj je ograničena. Vlada Republike Hrvatske i njezine institucije u 2015. godini, u SBA Fact Sheet Croatia 2016 daje različite potpore i poticaje malim i srednjim poduzećima kao što su: sniženje kamatnih stopa za nove investicijske projekte te ukidanje ograničenja u kreditiranju koje uvodi Hrvatska banka za obnovu i razvitak, regionalni fond rizičnog kapitala, u čijoj implementaciji sudjeluju HAMAG BICRO, suradnja s bankama koju je inicirala Hrvatska banka za obnovu i razvitak čime je uvedena jednostavnija i brža procedura odobrenja isplate kredita na temelju ugovora sa komercijalnim bankama, mikro kreditiranje – HAMAG BICRO osigurava mikro kredite za nove poduzetničke pothvate, program dodjele potpora male vrijednosti namijenjenih poboljšanju konkurentnosti i učinkovitosti malih i srednjih poduzeća, izgradnja proizvodnih kapaciteta malih i srednjih poduzeća u okviru Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.

Cilj je osigurati podršku za proširenje i daljnji rast proizvodnih kapaciteta, diverzifikaciju proizvodnje i promjenu cjelokupnih proizvodnih procesa¹¹.

Danas je uloga inovacija i njezina važnost glavni pokretač konkurentnosti, profitabilnosti i produktivnosti na tržištu. Također mala i srednja poduzeća imaju važnu pokretačku snagu u razvoju gospodarstva i razvijenosti zemlje.

Institucionalna podrška u Republici Hrvatskoj ogleda se kroz aranžmane HAMAG BICRO, HBOR, fondovi i lokalne Agencije za razvoj, poslovni inkubatori, poduzetnički centri, lokalne samouprave, gospodarska udruženja i udruge. Pri Ministarstvu znanosti postoje programi kao što su Razum i Test. Ključne prepreke rastu i razvoju malih i srednjih poduzetnika su kapitalna ograničenja, nedostatak znanja, asimetrične informacije i neprilagođen institucionalni okvir te njima jedan od najvažnijih je problem u pristupu izvorima financiranja. Oblici financiranja malog i srednjeg poduzetnika najčešće se pojavljuju: trgovački kredit, sredstva vlasnika, kratkoročni kredit i sredstva prijatelja i rodbine. Najznačajnije financijske institucije koje se bave

¹⁰ Alpeza, M., Has, M. Novosel, M. i Singer, S. (2016): Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj, Ceper, Zagreb, str.37

¹¹ Alpeza, M., Has, M. Novosel, M. i Singer, S. (2016): Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj, Ceper, Zagreb, str.42

financiranjem malih i srednjih poduzeća mogu se izdvojiti banke, Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR), leasing društva, Hrvatska agencija za malo gospodarstvo (HAMAG).

Bankovno financiranje jedan je od glavnih izvora financiranja u razvijenim zemljama pa tako i u Republici Hrvatskoj, a poseban značaj ima kod malih i srednjih poduzeća.

Kreditni banaka dostupni su samo onim poduzećima koja mogu dokazati poslovnu sposobnost otplate temeljem ostvarenih rezultata poslovanja u prethodnim godinama.

Za financiranje malog i srednjeg poduzetništva postoji jamstveni fond odnosno Hrvatska agencija za malo gospodarstvo s ciljem unapređivanja razvitka malog i srednjeg poduzetništva.

Najzastupljeniji oblik financiranja MSP sektora su bankarski krediti, dok je leasing najatraktivniji financijski instrument u Republici Hrvatskoj dostupan malim i srednjim poduzetnicima gdje se osim prijevoznih sredstava u značajnoj mjeri financiraju strojevi, plovila i sl¹². Bankarski krediti kao i leasing plasmani u većoj mjeri se plasiraju uz subvencioniranu kamatnu stopu od strane HBOR i HAMAG-a.

Predmet istraživanja izveden je iz prethodno navedenih problema. Na temelju opisanog problema istraživanja proizlazi predmet istraživanja, glavna obilježja izvora financiranja malih i srednjih poduzeća.

U radu se uspoređuju i analiziraju koje sve mogućnosti i prilike imaju mali i srednji poduzetnici na raspolaganju prilikom financiranja, te koliko se koriste pojedini izvori sredstava na financijskom tržištu.

Također se analiziraju financijske situacije malih i srednjih poduzeća na tržištu. Hrvatska banka za obnovu i razvitak pruža potpore malom i srednjem poduzetništvu putem različitih kredita po kamatnoj stopi uz HBOR uvjete koji se realiziraju posredno putem poslovnih banaka koje prije realizacije obavljaju kreditnu analizu kvalitete poslovanja. Utvrđeno je da su mala poduzeća zaduženija od velikih s većim udjelom kratkoročnog duga u ukupnom dugu, zbog čega manja poduzeća u većoj mjeri su usmjerena na interno financiranje, odnosno ne koriste poticajne mjere HBOR-a.

Kod apliciranja za sredstva HAMAG BICRO koja su u ograničenoj mjeri, poduzeća često zbog lošije kreditne sposobnosti nisu u mogućnosti realizirati investiciju na koju bi tražili potporu.

¹² Bujan, I. Vugrinec, M. (2014): Specifičnost financiranja SME sektora u Hrvatskoj u odnosu na zemlje Eu, Rijeka, Zbornik veleučilišta u Rijeci, str.132

Glavni predmet istraživanja rada su financijske strukture malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj. Danas su mnogi mali i srednji poduzetnici u nezavidnoj i u teškoj situaciji poslovanja. Na uspješnost poslovanja utječe veličina poduzeća, likvidnost, zaduženost, starost poduzeća i izdaci za istraživanje i razvoj¹³.

Slijedom navedenog može se utvrditi da je zaduženost jedan od faktora uspješnosti poslovanja. Na temelju navedenog može se uočiti da mala i srednja poduzeća imaju poteškoće u dobivanju potpora za daljnji rast i razvoj.

1.2. Struktura diplomskog rada

Diplomski rad se sastoji od četiri poglavlja uključujući uvod i zaključak.

U uvodu je prezentiran problem i predmet istraživanja gdje se objašnjava struktura glavnih izvora malog gospodarstva, kao i temeljna obilježja poduzeća. Pojašnjene su metode rada, te su postavljene hipoteze. Nadalje, definirani su i ciljevi istraživanja koji se postižu prikladnim metodama istraživanja.

U drugom dijelu rada definiran je pojam, kao i važnost malog gospodarstva. Nadalje, definiraju se faktori utjecaja na uspješnost poslovanja malih i srednjih poduzeća kao i izvora financiranja malog gospodarstva. Poseban naglasak se daje na kredite kao izvor financiranja, te dostupnost malom i srednjem poduzetništvu.

U trećem dijelu rada prezentiraju se glavna obilježja malog financiranja gospodarstva u Republici Hrvatskoj, kao i obilježja poduzeća koja su uzeta u istraživanje. Ukazano je na specifičnosti malog gospodarstva, te se utvrđuju faktori koji utječu na zastupljenost unutarnjih, vanjskih i poticajnih izvora financiranja.

U zaključnom dijelu ovog rada prezentiraju se rezultati istraživanja kao i zaključci o prihvaćanju ili odbacivanju postavljenih hipoteza, popis literature, popis tablica i slika, prilozi te sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku. Nadalje, ukazano je se na ograničenja provedenog istraživanja te se daju preporuke za slijedeće istraživanje na navedenu temu.

¹³ Macas Nunes,P., Viveiros, A., Serrasquero, Z., (2012): Are the determinantes of young SME profitability different ? Empirical evidence using dynamic estimators, Journal of Business Economics and Management, Vol.13, str. 443 – 470

2. GLAVNA OBILJEŽJA DOSTUPNOSTI IZVORA FINANCIRANJA MALOG GOSPODARSTVA

2.1. Pojam i važnost malog gospodarstva

Definiranje malih i srednjih poduzeća proizlaze iz Zakona o poticanju i razvoja malog gospodarstva¹⁴ i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o poticanju i razvoju malog gospodarstva¹⁵ gdje se prema kriterijima ostvarenog prihoda, vrijednosti imovine i broja zaposlenika poduzeća mogu svrstati u mala i srednja poduzeća. Malo i srednje gospodarstvo čini jedno od najznačajnijih udjela u ukupnom gospodarstvu svake zemlje.

Mala i srednja poduzeća imaju središnju ulogu u Europskoj uniji. Jedan su od glavnih pokretača poduzetničkih vještina, inovacija, prilagodljivosti, konkurentnosti i zaposlenja.

Prema pravnom obliku mala i srednja poduzeća čine: obrti, trgovačka društva, zadruge i drugi oblici pravnih i fizičkih osoba koje obavljaju zakonom propisane djelatnosti. Zbog mnogih sličnosti u poslovanju mala i srednja poduzeća se često promatraju kao jedna cjelina. Jedno od glavnih obilježja malih poduzeća je fleksibilnost u prilagodbi na nastale tržišne promjene. Često se vezuje uz inovacije, ali i zamjenu zastarjele tehnologije. Značajno utječu na strukturne promjene u gospodarstvu, smanjivanju nezaposlenosti kao i regionalnom razvoju.

Ne rijetko se susreću s problemom menadžerskih i financijskih resursa.

2.2. Faktori utjecaja na uspješnost poslovanja malih i srednjih poduzeća

Na uspješnost poslovanja poduzeća djeluju eksterni i interni faktori. Interne faktore predstavljaju elementi na koje poduzeće može neposredno utjecati, dok u eksterne faktore spadaju faktori kojima se poduzeće mora u adekvatnoj mjeri prilagoditi.

¹⁴ Narodne Novine 29/2002

¹⁵ Narodne Novine 56/2013

U interne faktore spadaju¹⁶:

- dob,
- razina obrazovanja,
- poduzetnička orijentacija,
- spol,
- osobnost i
- prethodno radno iskustvo i vještine upravljanja.

Dob predstavlja važan faktor uspješnosti poslovanja. U Republici Hrvatskoj poduzetničku aktivnost uglavnom ostvaruju osobe mlađe životne dobi (ispod 54 godine). Međutim osobe starije životne dobi zbog većeg radnog iskustva nerijetko imaju veće šanse za uspjeh. Obrazovaniji poduzetnici u većoj mjeri će „dublje“ razumjeti poslovanje, zbog čega će biti i u mogućnosti donositi kvalitetnije poslovne odluke, dok će poduzetnici sa većom razinom poduzetničke orijentacije spremnije preuzimati rizik koji predstavlja značajniji potencijal za ostvarenje visokih profita, ali i velike šanse za gubitak. Vlasnici najuspješnijih svjetskih kompanija (npr. Apple, Microsoft, Facebook, Zara, Amazon, Rimac automobili, Ferrari i sl.) su uglavnom muškog spola.

Poduzetnička osobnost se odnosi na obilježje poduzetnika kao osobe gdje se može na različit način nositi sa stresom, neizvjesnošću i mogućnosti prilagodbe okolini u kojoj posluje.

Postojanje prethodnog radnog iskustva razvijenih vještina upravljanja povećava šanse za uspjeh. Dakle, interni faktori uspjeha čine skup obilježja poduzetnika koji u različitim kombinacijama mogu donijeti uspjeh, dok se pohađanjem edukacija mogu poboljšati kvalitete osobe poduzetnika.

¹⁶ Lampadarijos, E. (2016): Critical Success Factors for SMEs: An Empirical Study in the UK Chemical Distribution Industry, School of Strategy, Leeds Business School, Leeds Beckett University, Leeds, W. Yorkshire, UK, str. 70

U eksterne faktore spadaju¹⁷:

- politički,
- ekonomski,
- sociokulturni,
- tehnološki,
- pravni i regulatorni i
- ekološki i okolišni.

Poduzetnik ima sužen spektar alata kojima može utjecati na eksterne faktore poslovanja gdje je pravo umijeće prilagoditi poslovanje eksternim uvjetima poslovanja.

Politički faktori se odražavaju kroz djelovanje političkih elita na poslovnu aktivnost na području poslovanja poduzeća donošenjem odluka o upotrebi javnih površina, birokratskim odredbama i sl. Stanovnici razvijenih zemalja uz zadovoljenje osnovnih životnih potreba (smještaj, hrana, piće) značajne iznose troše i na ostvarenje potreba za sigurnim vozilom, većim količinama odjeće, putovanjima i sl. čime djeluju na proširenje obujma poduzetničke aktivnosti u odnosu na nerazvijene zemlje. Navedeni efekt se odražava na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini, zbog čega se može utvrditi da ekonomski uvjeti značajno utječu na uspjeh poslovanja poduzeća. Na život pojedinca utjecaj imaju i sociokulturni uvjeti življenja kao što je npr. kvaliteta obrazovanja, zdravstvena zaštita, uvjeti života i sl. što se odražava na kvalitetu potencijalne radne snage poduzeća.

U tehnološke faktore spada dostupnost tehnologije (brzina širokopolasne mreže, tehnološka rješenja poslovanja i sl.) gdje poduzeća koja imaju pristup razvijenim tehnologijama imaju veću mogućnost uspjeha.

Pravni i regulatorni okvir odražava se na uspješnost poslovanja kroz vladavinu prava i sustavno sprječavanje zloupotreba u gospodarskom poslovanju.

Ekološki i okolišni uvjeti poslovanja su u većoj mjeri važan eksterni faktor uspješnosti poslovanja poduzeća koja se u većoj mjeri oslanjaju na okoliš (turizam, poljoprivreda, prerađivačka industrija i sl.). Europska unija sve veći naglasak daje očuvanju i zaštiti okoliša, zbog čega nametanjem standarda (eurostandardi za vozila i sl.) utječu na poslovanje poduzeća

¹⁷ Ibidem, str 70.

koja su prisiljena povećavati izdatke u obnovu radnih sredstava (modernizacija strojeva, voznog parka i sl.).

Dakle, djelovanjem eksternih faktora poduzeća su primorana vršiti prilagodbu kroz ulaganja u poslovanje koje iziskuje korištenje financijskih sredstava.

U zemljama u kojima prevladavaju povoljniji uvjeti poslovanja (politička stabilnost, visoka razina BDP-a, razvijeni sociokulturni čimbenici, upotreba naprednih tehnologija, vladavina prava, te ekološki održivo poslovanje) dostupniji su eksterni izvori financiranja u odnosu na zemlje koje imaju niži stupanj zadovoljenosti navedenih uvjeta.

Uz interne i eksterne faktore uspješnosti poslovanja na uspjeh i održivi rast malih i srednjih poduzeća utjecaj ima i 10 poduzetničkih čimbenika koji obuhvaćaju¹⁸:

- starost poduzeća,
- poslovne mreže,
- upravljanje odnosima s kupcima,
- financijski resursi,
- internacionalizacija,
- ljudski kapital,
- tržište i razvoj proizvoda,
- marketing,
- strateško planiranje i
- veličina poduzeća.

Poduzeća koja dulji niz godina obavljaju gospodarsku djelatnost imaju razvijenije nabavne i prodajne kanale, kao i iskustvo rada, prilagođavanja poslovnim promjenama. Takva poduzeća nerijetko lakše dolaze do eksternih izvora u odnosu na novije osnovana poduzeća.

Poslovne mreže predstavljaju skup kanala poslovanja na nabavnom i prodajnom području, zbog čega se i lakše prilagođavaju poslovnim promjenama u odnosu na poduzeća koja imaju sužene poslovne mreže, te svaka značajnija promjena posljedično ima probleme u poslovanju.

¹⁸ Ibidem, str 70.

Povećanje potrošačkih prava kupcima povećava mogućnost nabavke kvalitetnih proizvoda, ali i mogućnost prigovora ukoliko obilježja proizvoda odstupaju od deklariranih obilježja, zbog čega je važno postojanje podrške kupcima koja će pravovremeno reagirati na sve upite i pritužbe kupaca. Uspješno riješen prigovor kupca osigurava povećanje razine lojalnosti i povjerenja, što se odražava na uspješnost poslovanja poduzeća. Financijski resursi poduzeća su važan čimbenik uspjeha malih i srednjih poduzeća. Adekvatna razina financijskih resursa osigurava prilagodbu tržišnim promjenama, ali i nesmetano odvijanje tekućeg poslovanja. Poduzeća sa adekvatnim razinama financijskih resursa bilježe bolje vrijednosti financijskih pokazatelja, čime se povećava mogućnost za pribavljanje dodatnih sredstava za investicije i razvoj poslovanja. Republika Hrvatska je 28. članica zajedničkog tržišta Europske unije, zbog čega mala i srednja poduzeća trebaju težiti ostvarenju kako lokalne tako i međunarodne konkurentnosti.

Ljudski kapital je jedan od glavnih faktora uspješnosti malih i srednjih poduzeća. Poslovanje većine malih i srednjih poduzeća se odvija u obliku obiteljskog posla, zbog čega su zaposlenici i menadžeri povezani sa razvojem poslovanja poduzeća. Marketing kao proces je odgovoran za prepoznavanje, predviđanje i zadovoljavanje temeljnih zahtjeva kupca. Danas je marketing ključ uspjeha malih i srednjih poduzeća. Strateško planiranje predstavlja jedan od ključnih čimbenika uspješnosti malih i srednjih poduzeća koji svojim predviđanjem problema na tržištu s kojima se mogu susresti i pronalaženje optimalnih rješenja za te probleme. Prilikom planiranja ključno je dobro poznavati okruženje, sustav u kojem poslujemo kako bi ostvarili strateški cilj. Veličina poduzeća također može utjecati na uspješnost poslovanja. Što je poduzeće veće tj. ima veću vrijednost dugotrajne i kratkotrajne imovine, veće prihode, te više zaposlenika lakše će doći do izvora financiranja za daljnje ulaganje u tehniku i tehnologiju.

Zbog asimetričnosti informacija između menadžmenta poduzeća i investitora (vanjskih izvora financiranja) veći značaj se daje financijskim pokazateljima poslovanja (kapitaliziranost društva, visina imovine, kapitala i obveza i sl.) u odnosu na specifična obilježja kao što su poslovne mreže, odnosi s kupcima i sl. koji se ne mogu mjeriti na univerzalan način. Slijedom navedenog kod pribavljanja eksternih izvora financiranja važnije je imati kvalitetne financijske pokazatelje poslovanja naspram nefinancijskih obilježja.

Mala i srednja poduzeća nerijetko imaju izraženu kvalitetu nefinancijskih pokazatelja poslovanja, dok je kvaliteta financijskih pokazatelja na nižim razinama, zbog čega se susreću sa poteškoćama kod pribavljanja vanjskih izvora financiranja.

Istraživanjem utjecaja izdataka za istraživanja i razvoj, veličine poduzeća, rizika i kontrole menadžmenta, zaduženosti i likvidnosti na uspješnost poslovanja utvrđen je statistički značajan utjecaj veličine poduzeća i likvidnosti na uspješnost poslovanja¹⁹.

Dakle poduzeća sa različitim stupnjem zaduženosti i maju različitu razinu uspješnosti. Zaduženost poduzeća je posljedica eksternog financiranja kod banaka, leasing društava, dobavljača i sl. Zaduženost se dijeli na dvije kategorije, i to:

- Kratkoročna zaduženost i
- Dugoročna zaduženost

Kratkoročna zaduženost nastaje kratkoročnim zaduživanjem poduzeća, najčešće kod banaka i dobavljača. Glavno obilježje kratkoročnog duga jest dospijeće unutar godine dana.

Kratkoročnim zaduživanjem najčešće se financira tekuće poslovanje poduzeća (financiranje zaliha, potraživanja od kupaca i sl.).

Dugoročna zaduženost predstavlja zaduženost sa dospijećem duga duljim od godinu dana. Najčešće je riječ o zaduživanju kod banaka, leasing društava i sl..

Dugoročnim dugom se najčešće financira dugotrajna imovina (poslovna zgrada, postrojenja i oprema, prijevozna sredstva i sl.).

Zaduživanje poduzeća donosi teret poslovanju na način da iziskuje otplatu dugova uvećanog za kamatu zbog čega su mala i srednja poduzeća bitno i osjetljivija na tržišna kretanja koja se odražavaju na prihode poslovanja. Iz navedenog proizlazi važnost postojanja adekvatne razvojne politike u cilju jačanja malih i srednjih poduzeća.

¹⁹ Macas Nunes, P., Viveiros, A., Serrasquero, Z. (2012) : Are the determinants of young SME profitability different? Empirical evidence using dynamic estimators, Journal of Business Economics and Management , Vol. 13, str. 443-470

2.3. Izvori financiranja malog gospodarstva

Potrebe za financijskim sredstvima poduzeća proizlaze već od postupka osnutka. Za osnivanje poduzeća najčešće se koristi vlastiti kapital, dok se u dokapitalizacijama često koristi zadržana dobit kao vlastiti izvor financiranja, te eksterni izvori financiranja. Kao najzastupljeniji oblik eksternog financiranja koriste se krediti.

2.3.1. Krediti

Kreditni kao izvor financiranja češće se koriste kod poduzeća koje bilježe povijesno poslovanje, budući da kreditori nisu voljni odobravati financijska sredstva poduzećima koja nemaju povijesno poslovanje. U postupku odobravanja kredita banke i štedionice radi smanjenja vlastitog rizika pozajmljivanja, kao i povrata novca od mlađih poduzeća traže sljedeće instrumente naplate zajma, a najčešće je riječ o: oročenim novčanim depozitima, garanciji od druge financijske institucije gdje se najčešće upotrebljava bankovna garancija, imovini poduzeća (skladišta, zemljišta), ali i na pokretninama poduzeća (fiducijalno pravo na teretno vozilo, radni stroj ili drugi oblik skupljih pokretnina).

Za potrebe osiguranja nesmetanog poslovanja malih i srednjih poduzeća banke odobravaju različite tipove kreditnih aranžmana od kojih se najčešće koriste kratkoročni bankovni krediti i prekoračenja po žiro računu.

Čest oblik financiranja poslovanja odvija se i kroz financiranje zaliha od strane dobavljača. Dobavljač isporučuje robu, te odobrava kredit sa rokom plaćanja do 365 dana, ali je u praksi najčešće riječ o kraćem periodu. Navedeni oblik financiranja donosi rizik dobavljaču, ali i dodatne troškove financiranja poslovanja dobavljača koji odobrava kredit zbog čega primatelj kredita kupuje robu po višoj cijeni od cijene na veleprodajnom tržištu.

2.3.2. Leasing

Leasing kao izvor financiranja u najvećoj mjeri se koristi za financiranje pokretnina. Postoje dvije vrste leasinga operativni i financijski leasing. Operativni leasing je najbliži najmu gdje se u pravilu po isteku ugovora o leasingu objekt leasinga vraća davatelju leasinga čime prestaju obveze plaćanja najamnina. Drugi tip leasinga je financijski leasing, gdje po isteku ugovora primatelj leasinga postaje vlasnik objekta leasinga, neovisno o stanju i daljnjoj upotrebljivosti. Kao glavna prednost leasinga je mogućnost korištenje pretporeza na nabavljeni leasing objekt.

2.3.3. Faktoring

Faktoring je posao prodaje potraživanja faktorima koji na temelju vjerodostojne dokumentacije odobravaju sredstva prije dospijeca, čime se vrši financiranja nastavka poslovanja. U Republici Hrvatskoj tržište faktoringa je nedostatan razvijeno. Za razliku od zajma faktoring uključuje prodaju potraživanja, te se predmetna imovina prodaje faktoru (prijelaz vlasništva nad imovinom sa zajmotražioca na zajmodavca), zbog čega se u slučaju insolventnosti tj. prezaduženosti predmetna imovina nije dio stečajne mase.

Faktoring predstavlja grupu od tri usluge u koje spadaju: financiranje – faktor kupuje potraživanje na isti način kao i kod zajma na temelju imovine. Druga usluga kod faktoringa je kreditna funkcija gdje faktori kod donošenja kreditnih odluka uživaju u ekonomiji obujma. Treća usluga kod faktoringa je prikupljanje urednih i neurednih potraživanja. Faktoring je u manjoj mjeri zastupljen u Republici Hrvatskoj kao sredstvo financiranja.

2.3.4. Fondovi za gospodarsku suradnju

Fondovi za gospodarsku suradnju najsljedniji su fondovima rizičnog kapitala koji postoje u svijetu, te su započeli sa radom u Republici Hrvatskoj u 2011. godini u obliku javno-privatnog partnerstva Vlade Republike Hrvatske i privatnog sektora koji se sastoji od velikih institucionalnih investitora. Veliki institucionalni investitori u Republici Hrvatskoj su mirovinski fondovi, banke, osiguravajuća društva i velika hrvatska poduzeća.

Predstavljaju osnovu za razvoj fondova rizičnog kapitala u Republici Hrvatskoj koji bi stimulirali rast i razvoj malih i srednjih poduzeća.

U Republici Hrvatskoj postoji 5 fondova za gospodarsku suradnju koji imaju odobrenje za rad od strane Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga (HANFA), a riječ je o²⁰:

- Honestas FGS,
- Nexus FGS,
- Nexus FGS II,
- Prosperus FGS, te
- Qaustus Private Equity Kapital II.

2.3.5. Fondovi rizičnog kapitala i poslovni anđeli

Fondovi rizičnog kapitala predstavljaju fondove specijalizirane za ulaganje u mala i srednja brzorastuća poduzeća. Ulaganje se ostvaruje kroz vlasničke uloge, zbog čega se mijenja i upravljačka struktura poduzeća. Postojanje fondova rizičnog kapitala je ključno za poticanje inovacija i gospodarskog rasta. Rizični kapital je usmjeren na ulaganja u nova poduzeća s visokim potencijalom rasta koji nosi i visoki rizik, što je jedan od obilježja malog i srednjeg poduzetništva. Poslovni anđeli su uspješni i iskusni poduzetnici i voditelji koji uz svoj novac u poduzeće investiraju i znanje i vještine koje posjeduju. Spremni su ulagati u start-up projekte visokog rizika za koje vjeruju da imaju potencijal rasta.

²⁰ Ploh, M. (2017): Ograničenja i mogućnosti financiranja malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj, Stručni rad, str.88, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/274024> (15.07.2018)

Glavno obilježje poslovnih anđela je da ulažu u sektore koje razumiju, kao i geografskom području kojeg poznaju.

2.3.4. Vlastiti izvori kapitala

Vlastiti izvori kapitala poduzeća obuhvaćaju sredstva poduzetnika kao i vlastiti novac ulagača. Poduzetnik može prikupiti vlastiti kapital na dva načina i to:

- Kapital od uštedevine
- Kapital od prodaje imovine poduzetnika
- Zadržana dobit
- Dobit tekućeg poslovanja

Kapital od uštedevine predstavlja kapital kojeg potencijalni poduzetnik ima u štedionici, banci, ali i u gotovinskom obliku, te se odmah može upotrijebiti za financiranje nastajućeg poduzeća. Uštedeni novac može imati izvor i u nasljedstvu.

Kapital od prodaje imovine poduzetnika proizlazi iz prodaje određene vrste imovine kao što je materijalna imovina, financijska imovina i pravo korištenja, a najčešće je riječ o dionicama, obveznicama, automobilima, zgradama, opremi i sl. Prodajom imovine poduzetnik pribavlja novac koji dalje ulaže u poduzetnički pothvat. U razvijenim zemljama atraktivan je posao „Sale and lease back“ gdje poduzetnik prodaje imovinu kapitalistu koji mu je daje u najam, nerijetko uz mogućnost ponovnog otkupa. Poduzetnik vlastita sredstva može pribaviti i od članova obitelji, prijatelja gdje oni mogu sukladno uloženoj kapitalu sudjelovati kao djelomični vlasnici poduzeća, kao partneri ili dioničari.

Sljedeći tip izvora kapitala su i ostali ulagači koji žele sudjelovati u poduzetničkom pothvatu uz uvjet i da sam poduzetnik uloži značajan dio vlastitih sredstava. U poduzeće sredstva mogu uložiti i društva rizičnog kapitala (Venture capital firm). Taj tip ulaganja je dostupan u razvijenim zemljama gdje poduzeće, osiguravajuća društva, fondovi i sl. osnivaju poduzeća za rizična ulaganja koja ulažu kapital u mala poduzeća koja obećavaju brzi rast prihoda i dobiti.

Dobit tekućeg poslovanja predstavlja pozitivan financijski rezultat poduzeća, odnosno pozitivnu vrijednost razlike između ukupnih prihoda i ukupnih rashoda.

Dakle, u slučaju kada su ukupni prihodi veći od ukupnih rashoda postoji pozitivna razlika (dobit prije poreza ili bruto dobit), dok u suprotnom slučaju je riječ o gubitku. Ostvarena dobit u bilančnom smislu predstavlja prirast vlastitog kapitala iz poslovanja.

Zadržana dobit predstavlja dio vlasničke glavnice poduzeća nastao akumuliranjem – zadržavanjem dijela ili cijele ostvarene dobiti iz prethodnih obračunskih razdoblja. U pasivi je bilance stanja i pokazuje vrijednost kapitala vlasnika. Ostvarena dobit za posljedicu ima povećanje vlastitih izvora poduzeća, dok ostvareni gubitak tekućeg razdoblja za posljedicu ima smanjenje vlastitih izvora financiranja.

Ukoliko poduzeće zadržava zaradu može investirati u različite poslovne pothvate iz kojih očekuje veću zaradu u odnosu na prethodnu godinu.

2.4. Glavna ograničenja financiranja malog gospodarstva

Mala i srednja poduzeća su u nepovoljnom položaju kod pribavljanja financijskih sredstava. Uglavnom se susreću sa otežanim pristupu kapitalu kao i ne prihvatljivim uvjetima financiranja. Nadalje, susreću se i sa ne primjerenom infrastrukturom za rad, pravnim i zakonskih ograničenjima, lošim proizvodnim iskustvima te visokim troškovima poslovanja. Glavni izvori financiranja malih i srednjih poduzeća su vlastita sredstva, sredstva od rodbine i prijatelja, sredstva od individualnih investitora, te sredstva banaka koja su u manjoj mjeri zastupljena. Zbog problema moralnog hazarda banke se teže odlučuju na odobravanje većih plasmana, odnosno podižu kamatne stope budući da percipiraju značajniji rizik.

Mala i srednja poduzeća u Republici Hrvatskoj susreću se s mnogobrojnim ograničenjima koja onemogućuju rast i razvoj. Važna ograničenja razvoja predstavljaju administrativne prepreke, skupa procedura start-up faze, neefikasan pravosudni sustav, obrazovni sustav, uknjižba imovine, otežani uvjeti dobivanja kredita, visoke kamatne stope i sl.

Problem ograničenja izvora financiranja malih i srednjih poduzeća proizlazi iz njihove prirode, gdje se u poslovne pothvate nerijetko upuštaju mladi ljudi bez dovoljno iskustva u sektoru poslovanja. Informacije o poslovanju unutar sektora su ograničene, zbog čega su primorani

donositi poslovne odluke koje se temelje na šturim javno dostupnim informacijama, što predstavlja dodatan rizik i izvoru eksternog financiranja.

Tijekom procesa osnivanja i obavljanja djelatnosti čest je problem nedostatnih izvora financiranja. U slučaju pribavljanja eksternih sredstava nerijetko se sredstva dobivaju uz visoke troškove financiranja (visoke kamatne stope, promjenjiva kamatna stopa, kratki rokovi otplate, ubrzana otplata glavnice) što predstavlja važan ograničavajući faktor razvoja malih i srednjih poduzeća u prvoj godini poslovanja.

U odnosu na velika poduzeća, mala i srednja poduzeća nemaju:

- izraženiju povezanost sa bankama,
- nemaju veće poslovne jedinice koje zapošljavaju velik broj ljudi, što znači da može postojati problem sa kašnjenjem plaćanja u proračun i sl.

Mala i srednja poduzeća u stranom vlasništvu nerijetko imaju bolju reputaciju u odnosu na domaća mala i srednja poduzeća, budući da su često podružnice velikih europskih korporacija, te u svom djelovanju značajno konkuriraju poslovanju domaćih malih i srednjih poduzeća koje često nemaju adekvatnu količinu kapitala za financiranje poslovanja, što je dodatan uteg uspješnosti poslovanja malih i srednjih poduzeća. Može se utvrditi da postoje dvije grupe ograničenja u razvoju poslovanja malih i srednjih poduzeća i to unutarnja i vanjska ograničenja.

2.5. Kreditiranje kao izvor financiranja malog gospodarstva

Veći broj institucija u Republici Hrvatskoj pruža financijsku podršku malom gospodarstvu. Podrška se ostvaruje putem kredita od strane banaka, investicijskih fondova, programa lokalne i državne vlasti te u novije vrijeme i sredstava Europske unije.

Sustav financiranja malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj dijeli se u nekoliko skupina²¹:

- Financijske institucije za financiranje malih i srednjih poduzeća
- Privatni i javni fondovi
- Jedinice lokalne samouprave
- Relevantna ministarstva
- Tržište kapitala

Bankovno financiranje predstavlja glavni izvor eksternog financiranja svih poduzeća uključujući mala i srednja poduzeća. Međutim sklonost zajedničkog preuzimanja rizika poslovanja sa poduzetnicima temelji se na kreditnim politikama banke. Banke koje imaju veću sklonost ulaska u takve pothvate nastoje ostvariti više prinose kroz povećan kamatni prihod i naknade, zbog čega se povećava opterećenje na poslovanje malih i srednjih poduzeća.

Banke nisu uvijek spremne kreditirati segment malog gospodarstva, te uz dodatne poticaje i garancije u različitim programima (pretežito HAMAG-a i HAVOR-a), banke ostvaruju kreditnu aktivnost usmjerenu prema malim i srednjim poduzećima.

Navedene institucije ne rješavaju u potpunosti problem financiranja malih i srednjih poduzeća, budući da banke kod odobravanja plasmana koriste podatke o povijesnom poslovanju poduzeća. Kod malih i srednjih poduzeća značajniji utjecaj imaju male banke zbog dobrog poznavanja lokalnog i regionalnog tržišta što im omogućava adekvatniju procjenu rizičnosti.

Atraktivnost kreditnog financiranja potpomaže i HAVOR putem poboljšanja uvjeta financiranja posebice u području smanjenja kamatnih stopa i do nekoliko postotnih poena. Nadalje, otvara mogućnost i počeka, kao i povećanja roka otplate kredita.

²¹ Prohaska, Z., Olgić, B.,(2005): Programi financiranja malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj, Sveučilište u Rijeci, Ekonomski fakultet Rijeka, Rijeka

Prema klasifikaciji Hrvatske narodne banke krediti se dijele na namjenske i nenamjenske kredite. Nenamjenski krediti su izvori financiranja koji omogućuju korištenje financijskih sredstava prema potrebama poduzeća bez kontrole korištenja sredstava od strane banke.

Nenamjenski krediti

U nenamjenske kredite spadaju:

- prekoračenja po žiro-računu,
- lombardni kredit,
- hipotekarni kredit.

Prekoračenja po žiro-računu odobravaju se u obliku kreditne linije gdje je poduzećima dozvoljeno raspolaganje sredstvima do utvrđenog limita. Odobravaju se u svrhu premošćivanja problema s likvidnošću. Poduzetnik može navedenim sredstvima raspolagati bez ograničenja, odnosno može vršiti plaćanje svih tipova (po ponudama za nabavku robe, plaćanje doprinosa, poreza, dobavljačima i sl.).

Lombardni kredit

Odobrava se na temelju zaloga pokretne imovine (depozit, polica osiguranja, štednja, vrijednosni papiri i sl.). Zalog služi kao osiguranje povrata kredita. Iznos odobrenog lombardnog kredita u pravilu je manji od tržišne vrijednosti zaloga, dok je prednost ovakvih kredita što korisnik kredita ostaje u vlasništvu zaloga, čime se smanjuju transakcijski troškovi (osim u slučaju da se kredit ne vrati prema ugovorenim uvjetima).

Hipotekarni kredit

Za razliku od lombardnog kredita koji se temelji na pokretnoj imovini, hipotekarni krediti se temelje na nekretninama kao instrumentima osiguranja.

Namjenski krediti

Namjenski krediti su vrsta kredita kod kojih se financijska sredstva smiju potrošiti isključivo u svrhu za koju su odobreni. U pravilu se odobravaju uz nižu kamatnu stopu, te banka vrši nadzor

korištenja sredstava. Često se koriste kod nabavke vozila (autokrediti), kao i financiranja proizvodnje imovine veće vrijednosti (izgradnja brodova, izgradnja nekretnina i sl.) gdje se realizacija kredita odvija u fazama.

Faze izgradnje se često fizički prate od strane ovlaštenika banaka (građevinski vještaci i sl.).

2.6. Faktori utjecaja na dostupnost kreditnih izvora financiranja

Prilikom obrade kreditnog zahtjeva na temelju dostavljene dokumentacije kao i uvida u elektronske baze podataka kreditni odjel banaka donosi odluku o financiranju. Na temelju statusne dokumentacije dobiva se informacija o pravnom obliku poslovnog subjekta, te se na temelju internih tablica vjerojatnosti „defaulta“ dodjeljuje rejting pravnog oblika. Financijska dokumentacija (bilanca, račun dobiti i gubitka, bon 2, potvrda nadležne porezne uprave o stanju duga i sl..) se koristi za utvrđivanje financijskog položaja poduzeća gdje se poduzeću dodjeljuje rejting, ali i procjenjuje vjerojatnost daljnjeg uspješnog poslovanja.

Na dostupnost kreditnih izvora poslovanja malih i srednjih poduzeća utječu prvenstveno obilježja djelatnosti, kao i uvjeti koji prevladavaju u gospodarstvu. Sektori sa većim stupnjem cikličnosti često će od strane komercijalnih banaka imati manji stupanj preuzimanja rizika u odnosu na sektore čije je poslovanje manje ovisno o gospodarskim kretanjima. Važan faktor čine i obilježja zemlje u kojoj poduzetnik posluje budući da povećanjem razine poduzetničkih sloboda, vladavine prava, institucionalne podrške i sl. banke će imati veću sklonost preuzimanju rizika.

Od on line baze podataka u najvećoj mjeri se koriste usluge HROK-a gdje se vrši uvid u urednost poslovanja kod drugih financijskih institucija. Za novo osnovana poduzeća HROK izvadak je najčešće bez podataka o kreditnoj izloženosti poduzeća. Na temelju gore navedenog uz dostavljen poslovni plan kreditni odjel utvrđuje rizičnost plasmana te donosi odluku o prihvatljivosti financiranja poduzeća. Značajan faktor predstavlja i temeljna djelatnost poduzeća gdje će banke preferirati preuzeti kreditni rizik u manje cikličnim djelatnostima.

3. ISTRAŽIVANJE GLAVNIH OBILJEŽJA FINANCIRANJA MALOG GOSPODARSTVA

3.1. Konceptijski model istraživanja

Obilježja malih i srednjih poduzeća u ovom istraživanju mjerena su ostvarenim prihodom, visonom imovine, te broja zaposlenih u 2017 godini.

Anketnim upitnikom su prikupljeni podatci o specifičnim obilježjima malih i srednjih poduzeća, kao i pristupačnosti eksternih izvora financiranja.

Anketni upitnik je poslan na e-mail adresu 115 malih i srednjih poduzeća, od čega je ispunjeno i vraćeno 37. Prilikom izrade rada koriste se sljedeće metode: metoda prikupljanja podataka, metoda deskripcije, metoda analize sadržaja, induktivna metoda, deduktivna metoda, metoda klasifikacije i različite statističke metode.

Osnovni cilj financiranja malih i srednjih poduzeća jest pružiti najlakši i najjednostavniji način korištenja novčanih sredstava za potrebe što uspješnijeg poslovanja. Sukladno navedenim pretpostavkama i zahtjevima u ovom radu se istražuje i radi usporedba različitih korištenja izvora financiranja. Na temelju definiranog problema i predmeta postavljaju se sljedeće hipoteze:

H1. ... Postoji povezanost između veličine poduzeća mjerene brojem zaposlenih i dostupnosti vanjskih izvora

Hipotezom se pretpostavlja da će veća poduzeća zbog boljih pokazatelja uspješnosti na tržištu lakše doći do vanjskih izvora financiranja zbog čega će ih u većoj mjeri i koristiti. De Jong et. al su u svom istraživanju utvrdili utjecaj veličine poduzeća na strukturu kapitala mjerenom vanjskim i unutarnjim izvorima²². Manja poduzeća su zaduženija, teže dobivaju nove kredite, te postoji negativna povezanost između veličine i zaduženosti.

H2. ... Unutarnji izvori financiranja (sredstva osnivača i vlasnika, dobit iz tekućeg poslovanja, zadržana dobit) prevladavajući su izvori financiranja MSP početnika (do 2 godine poslovanja) te onih do 5 godina.

²² De Jong., A, Kabir, R., & Nguyen,T., (2008): Capital structure around the world: the roles of firm and country specific determinants, Journalnal of Banking and Finance, Vol.32, No.9

Hipotezom se pretpostavlja da će mlađa poduzeća zbog ne adekvatne razvijenosti poslovanja teže doći do eksternih ili vanjskih izvora zbog čega će u većoj mjeri biti orijentirana na unutarnje izvore financiranja. Wang je utvrdio da pristup financijskim sredstvima je jedan od glavnih prepreka malih i srednjih poduzeća. Mlađa poduzeća u većoj mjeri su orijentirana internim izvorima²³.

H3. ... Za financiranje tekućeg poslovanja i razvoja u najvećoj mjeri se koriste krediti kao vanjski izvori financiranja

Hipotezom se pretpostavlja da će poduzeća zbog plasiranih novčanih sredstava kao sredstvo likvidnosti za financiranje tekućeg poslovanja u većoj mjeri koristiti kredite. Korištenje kredita za financiranje razvoja poslovanja proizlazi iz činjenice da je riječ o skupu većeg broja manjih izdataka za sredstva poslovanja, ali i ulaganja u zaposlenike, također preferiraju korištenje kredita kao eksternog izvora financiranja. Mala poduzeća imaju na raspolaganju kratkoročna financijska sredstva za financiranje tekuće likvidnosti u koje spada kreditna linija, kredit baziran na kolateralu, kredit temeljen na nedospjelim potraživanjima od kupaca²⁴.

H4. ... Leasing je najzastupljeniji izvor financiranja pokretnina

Hipotezom se pretpostavlja da zbog atraktivnosti, ali i poreznih olakšica leasing predstavlja najzastupljeniji oblik financiranja pokretnina gdje je najčešće riječ o automobilima, strojevima, plovilima i opremi. Leasing je alternativa bankarskom kreditu te je pogodan i za tvrtke s manjim prihodima koje imaju velik potencijal za razvoj što je glavno obilježje malih poduzeća²⁵.

H5. ... Korištenje potpore je povezano sa veličinom poduzeća

Hipotezom se pretpostavlja da srednja poduzeća u većoj mjeri ulaze u kapitalne izdatke za daljnji razvoj poslovanja te ujedno imaju i bolje financijske pokazatelje od manjih poduzeća. Zbog čega u većoj mjeri i dobivaju potpore HBOR, HAMAG i sl. Pretpostavlja se da porastom broja zaposlenih do 250 rast će i investicijske aktivnosti poduzeća koje će rezultirati većim korekcijama kamatne stope korištenjem HAVOR sredstava kao i ostvarenja dodatnih poticaja korištenjem HAMAG bespovratnih sredstava i jamstava.

²³ Wang, Y. (2016): What are the biggest obstacles to growth of SME in developing countries? – An empirical evidence from an enterprise survey, Praha, Czech Republic, Borsa Istanbul Review 16-3str.167-176

²⁴ Hecht, J., (2016) The 4 Lines of Credit Now Available to Small Businesses, (Internet), raspoloživo na: <https://www.entrepreneur.com/article/273113> (15.03.2018)

²⁵ Vidučić, Lj. (2011) Financijski menadžment, Zagreb, RRIF

3.2. Glavna obilježja osnovnog skupa i uzorka

Prema veličini poduzeća u uzorku može se utvrditi da je 70,3% mikro poduzeća, 18,9% malih poduzeća, te 10,8% srednjih poduzeća, odnosno mikro i malih poduzeća je 89,2%, dok je srednjih poduzeća 10,8%.

Uspoređujući strukturu s podacima iz izvješća o malim i srednjim poduzećima²⁶ utvrđeno je da postoji tek manje odstupanje u korist srednjih poduzeća koja su u manjoj mjeri zastupljena u među kategorijom malih i srednjih poduzeća ($1.192 / 106.221 = 1,12\%$) u Republici Hrvatskoj u odnosu na zastupljenost u uzorku poduzeća od 10,8%.

Sociodemografska obilježja ispitanika

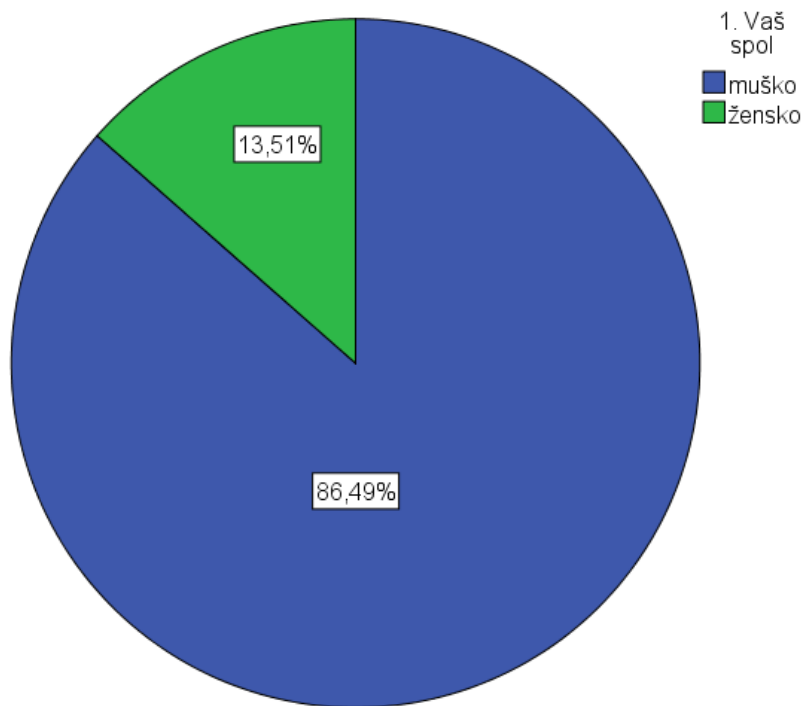
Tablica 1: Ispitanici prema spolu

	Frekvencije	%	% važećih odgovora	Kumulativ
muško	32	86,5	86,5	86,5
žensko	5	13,5	13,5	100,0
Total	37	100,0	100,0	

Izvor: Izrada autora

Prema spolu ispitanika može se utvrditi da je veći broj ispitanika muškog spola (32; 86,5%) u odnosu na ispitanike ženskog spola koji su u uzorku zastupljeni sa 13,5%.

²⁶ Alpeza, M., Has, M., Novosel, M. i Singer, S. (2016): Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj, Ceper, Zagreb, str.11



Slika 1: Ispitanici prema spolu

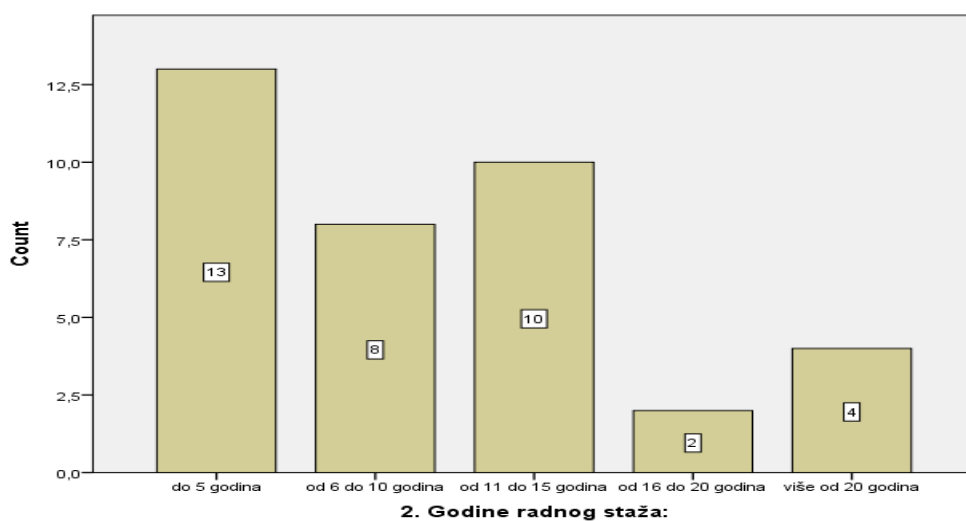
Izvor: Izrada autora

Tablica 2: Ispitanici prema godinama radnog staža

	Frekvencije	%	% važećih odgovora	Kumulativ
do 5 godina	13	35,1	35,1	35,1
od 6 do 10 godina	8	21,6	21,6	89,2
od 11 do 15 godina	10	27,0	27,0	62,2
od 16 do 20 godina	2	5,4	5,4	67,6
više od 20 godina	4	10,8	10,8	100,0
Total	37	100,0	100,0	

Izvor: Izrada autora

Prema godinama radnog staža ispitanika može se utvrditi da najveći broj ispitanika ima radni staž do 5 godina (35,10%), dok su u najmanjoj mjeri zastupljeni ispitanici sa radnim stažem između 16 i 20 godina.



Slika 2: Ispitanici prema godinama radnog staža

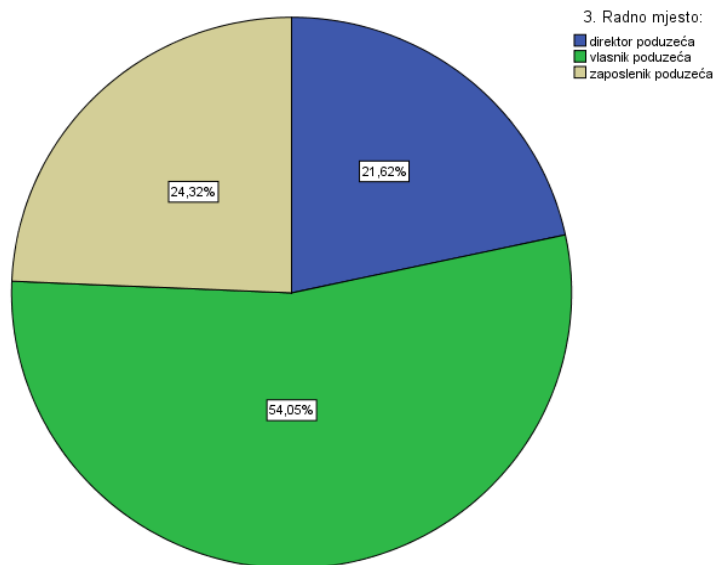
Izvor: Izrada autora

Tablica 3: Ispitanici prema radnom mjestu

	Frekvencije	%	% važećih odgovora	Kumulativ
direktor poduzeća	8	21,6	21,6	21,6
vlasnik poduzeća	20	54,1	54,1	75,7
zaposlenik poduzeća	9	24,3	24,3	100,0
Total	37	100,0	100,0	

Izvor: Izrada autora

Prema radnom mjestu ispitanika može se utvrditi da su u najvećem broju zastupljeni vlasnici poduzeća (54,1%), dok 21,6% ispitanika su direktori poduzeća.



Slika 3: Ispitanici prema radnom mjestu

Izvor: Izrada autora

Tablica 4: Poduzeća prema primarnoj djelatnosti

	Frekvencije	%	% važećih odgovora	Kumulativ
Geodezija, arhitektura i usluge	1	2,7	2,7	2,7
Građevinarstvo	10	27,0	27,0	29,7
Hotelska i ugostiteljska djelatnost	1	2,7	2,7	32,4
IT usluge	1	2,7	2,7	35,1
Komunalne usluge, opskrba energijom, zbrinjavanje otpada i sl.	3	8,1	8,1	43,2
Ostale usluge	9	24,3	24,3	67,6
Promet	6	16,2	16,2	83,8
Računovodstvo	1	2,7	2,7	86,5
Trgovina	4	10,8	10,8	97,3
turistička agencija	1	2,7	2,7	100,0
Total	37	100,0	100,0	

Izvor: Izrada autora

Primarna djelatnost poduzeća čiji su zaposlenici u najvećem broju sudjelovali u istraživanju je građevina (27%), dok su zaposlenici poduzeća iz djelatnosti geodezije, arhitekture i usluge, hotelske i ugostiteljske djelatnosti, IT djelatnosti, računovodstva, te turističkih agencija zastupljene u uzorku sa svega jednim ispitanikom (2,7%).

Tablica 5: Deskriptivna statistika starosti poduzeća

N	Broj ispitanika	37
	Nedostaje podatak	0
	Prosjek	11,11
	Medijan	7,00
	Mod	4 ^a
	Std. Devijacija	9,042
IQR	25	4,00
	75	17,00

a. Bimodalna distribucija, prikazana vrijednost manjeg moda

Izvor: Izrada autora

Iz tablice može se uočiti da je prosječna starost poduzeća 11,11 godina sa prosječnim odstupanjem od aritmetičke sredine 3,04 godine. Polovica poduzeća je stara 7 godina ili manje, dok je polovica poduzeća stara 7 ili više godina (medijan = 7). Najčešća starost poduzeća je 4 godine (mod = 4). Središnjih 50 % poduzeća je staro u rasponu od 4 do 17 godina (interkvartilni raspon).

Tablica 6: Poduzeća prema veličini

	Frekvencije	%	% važećih odgovora	Kumulativ
mikro	26	70,3	70,3	70,3
mala	7	18,9	18,9	89,2
srednja	4	10,8	10,8	100,0
Total	37	100,0	100,0	

Izvor: Izrada autora

Prema veličini poduzeća može se utvrditi da najveći broj poduzeća u uzorku su mikro poduzeća (26; 70,3%).

Tablica 7: Poduzeća prema ostvarenom prihodu u 2017. godini

	Frekvencije	%	% važećih odgovora	Kumulativ
do 5,2 milijuna kuna	26	70,3	70,3	70,3
ne znam	2	5,4	5,4	75,7
od 5,2 milijuna kuna do 60 milijuna kuna	8	21,6	21,6	97,3
od 60 milijuna kuna do 300 milijuna kuna	1	2,7	2,7	100,0
Total	37	100,0	100,0	

Izvor: Izrada autora

Najveći broj poduzeća ima ostvaren ukupan prihod do 5,2 milijuna kuna (26; 70,3%).

Tablica 8: Imovina (aktiva) poduzeća u 2017. godini

	Frekvencije	%	% važećih odgovora	Kumulativ
do 2,6 milijuna kuna	26	70,3	70,3	70,3
od 2,6 milijuna kuna do 60 milijuna kuna	7	18,9	18,9	97,3
više od 150 milijuna kuna	1	2,7	2,7	100,0
ne znam	3	8,1	8,1	78,4
Total	37	100,0	100,0	

Izvor: Izrada autora

Prema prihodu promatranih poduzeća u 2017. godini može se utvrditi da najveći broj poduzeća ima aktivu do 2,6 milijuna kuna (70,3% poduzeća).

Tablica 9: Prosječan broj radnika tijekom 2017. godine

	Frekvencije	%	% važećih odgovora	Kumulativ
do 10 radnika	24	64,9	64,9	64,9
od 11 do 50 radnika	11	29,7	29,7	94,6
od 51 do 250 radnika	2	5,4	5,4	100,0
Total	37	100,0	100,0	

Izvor: Izrada autora

Prema broju zaposlenika najveći broj poduzeća je u 2017. godini zapošljavao do 10 radnika (64,9% ispitanih poduzeća).

Tablica 10: Lokacija sjedišta poduzeća

	Frekvencije	%	% važećih odgovora	Kumulativ
Jadranska Hrvatska	31	83,8	83,8	83,8
Sjeverozapadna Hrvatska	3	8,1	8,1	91,9
Središnja i istočna Hrvatska	3	8,1	8,1	100,0
Total	37	100,0	100,0	

Izvor: Izrada autora

Podatci o izvorima financiranja prikupljeni su sa područja cijele Republike Hrvatske gdje je najveći broj poduzeća obuhvaćena istraživanjem iz regije Jadranske Hrvatske (83,8% poduzeća). Najveći broj ispitanika u odabranom uzorku su muškog spola. Prema radnom stažu ispitanika u najvećoj mjeri su zastupljeni ispitanici sa radnim stažem do 5 godina, dok su u najmanjoj mjeri zastupljeni sa radnim stažem između 16 i 20 godina.

Građevinarstvo je najčešća primarna djelatnost poduzeća u uzorku, dok je prosječna starost poduzeća 11,11 godina sa prosječnim odstupanjem od aritmetičke sredine 9,04 godine.

Prema veličini poduzeća najveći broj poduzeća čine mikro poduzeća, te je najčešći ostvaren ukupan prihod u 2017. godini do 5,2 milijuna kuna, najčešća vrijednost imovine (aktive) do 2,6 milijuna kuna, te je najčešći prosječan broj radnika do 10.

Prema lokaciji sjedišta poduzeća iz uzorka može se utvrditi da ih je najveći broj sa područja Jadranske Hrvatske.

3.3. Obilježja financiranja malih poduzeća

Tablica 11: Stavovi o izvoru financiranja poduzeća

		1	2	3	4	5	Ukupno
[Mala i srednja poduzeća koriste dugoročne kredite]	Broj ispitanika	3	7	8	6	13	37
	%	8.11	18.92	21.62	16.22	35.14	100.00
[Mala i srednja poduzeća koriste kratkoročne kredite]	Broj ispitanika	1	5	7	12	12	37
	%	2.70	13.51	18.92	32.43	32.43	100.00
[Mala i srednja poduzeća koriste leasing kao izvor financiranja]	Broj ispitanika	2	4	6	13	12	37
	%	5.41	10.81	16.22	35.14	32.43	100.00
[Mala i srednja poduzeća koriste investicijske fondove]	Broj ispitanika	2	12	12	5	6	37
	%	5.41	32.43	32.43	13.51	16.22	100.00
[Mala i srednja poduzeća koriste subvencionirane kredite]	Broj ispitanika	5	5	12	7	8	37
	%	13.51	13.51	32.43	18.92	21.62	100.00

Izvor: Izrada autora

Napomena: Označene ćelije ukazuju na najčešći odgovor.

Vrijednosti: 1 – u potpunosti se ne slažem, 2 – ne slažem se, 3 – niti se ne slažem, 4 – slažem se, 5 – u potpunosti se slažem.

Potpuno slaganje s tvrdnjom je najveći broj ispitanika iskazao na tvrdnju da Mala i srednja poduzeća koriste dugoročne kredite. Razina slaganja s tvrdnjama testirana je Wilcoxonovim testom za jedan nezavisni uzorak.

Tablica 12: Stavovi o izvorima financiranja poduzeća

	N	Prosjek	Medijan	Q1	Q3	St. dev.	Z	p
[Mala i srednja poduzeća koriste dugoročne kredite]	37	3.51	4.00	2.00	5.00	1.37	2.32	0.020
[Mala i srednja poduzeća koriste kratkoročne kredite]	37	3.78	4.00	3.00	5.00	1.13	3.47	0.000
[Mala i srednja poduzeća koriste leasing kao izvor financiranja]	37	3.78	4.00	3.00	5.00	1.18	3.30	0.001
[Mala i srednja poduzeća koriste investicijske fondove]	37	3.03	3.00	2.00	4.00	1.17	0.32	0.747
[Mala i srednja poduzeća koriste subvencionirane kredite]	37	3.22	3.00	2.00	4.00	1.32	0.97	0.332

Izvor: Izrada autora

Iz tablice se može utvrditi da postoji visoka razina slaganja s tvrdnjama da mala i srednja poduzeća koriste dugoročne kredite (emp. $p=0,020$), mala i srednja poduzeća koriste kratkoročne kredite (emp. $p<0,001$), mala i srednja poduzeća koriste leasing kao izvor financiranja (emp. $p<0,001$). Međutim kod tvrdnji mala i srednja poduzeća koriste investicijske fondove (emp. $p=0,747$), te da mala i srednja poduzeća koriste subvencionirane kredite (emp. $p<0,332$).

Dakle, može se utvrditi da se kao izvor financiranja malih i srednjih poduzeća u najvećoj mjeri koriste sredstva iz dugoročnih i kratkoročnih kredita, te leasinga.

Tablica 13: Sredstva poduzeća

		1	2	3	4	5	Ukupno
[Značajni izvor financiranja su sredstva osnivača i vlasnika]	Broj ispitanika	3	3	5	11	15	37
	%	8.11	8.11	13.51	29.73	40.54	100.00
[Veći dio ostvarene dobiti koristi se za financiranje tekućeg poslovanja malih i srednjih poduzeća]	Broj ispitanika	1	3	3	17	13	37
	%	2.70	8.11	8.11	45.95	35.14	100.00
[Veći dio ostvarene dobiti koristi se za financiranje investicijskog poslovanja malih i srednjih poduzeća]	Broj ispitanika	1	6	11	9	10	37
	%	2.70	16.22	29.73	24.32	27.03	100.00
[Zadržana dobit u većoj mjeri se koristi za financiranje tekućeg poslovanja]	Broj ispitanika	3	1	4	18	11	37
	%	8.11	2.70	10.81	48.65	29.73	100.00
[Zadržana dobit u većoj mjeri se koristi za financiranje investicijskog poslovanja]	Broj ispitanika	1	6	12	7	11	37
	%	2.70	16.22	32.43	18.92	29.73	100.00
[Mali i srednji poduzetnici uglavnom isplaćuju neto dobit ostvarenu u svom poslovanju]	Broj ispitanika	3	6	10	12	6	37
	%	8.11	16.22	27.03	32.43	16.22	100.00

Izvor: Izrada autora

Napomena: Označene ćelije ukazuju na najčešći odgovor.

Vrijednosti: 1 – u potpunosti se ne slažem, 2 – ne slažem se, 3 – niti se ne slažem, 4 – slažem se, 5 – u potpunosti se slažem.

Da su sredstva osnivača i vlasnika značajni izvor financiranja potpuno se složio najveći broj ispitanika (15; 40,54%). Riječ je o tvrdnji gdje su ispitanici uglavnom iskazivali potpuno slaganje s tvrdnjom.

Tablica 14: Upotreba vlastitih sredstava poduzeća

	N	Prosjek	Medijan	Q1	Q3	St. dev.	Z	p
[Značajni izvor financiranja su sredstva osnivača i vlasnika]	37	3.86	4.00	3.00	5.00	1.27	3.30	0.001
[Veći dio ostvarene dobiti koristi se za financiranje tekućeg poslovanja malih i srednjih poduz	37	4.03	4.00	4.00	5.00	1.01	4.22	0.000
[Veći dio ostvarene dobiti koristi se za financiranje investicijskog poslovanja malih i srednji	37	3.57	4.00	3.00	5.00	1.14	2.79	0.005
[Zadržana dobit u većoj mjeri se koristi za financiranje tekućeg poslovanja]	37	3.89	4.00	4.00	5.00	1.13	3.53	0.000
[Zadržana dobit u većoj mjeri se koristi za financiranje investicijskog poslovanja]	37	3.57	3.00	3.00	5.00	1.17	2.80	0.005
[Mali i srednji poduzetnici uglavnom isplaćuju neto dobit ostvarenu u svom poslovanju]	37	3.32	3.00	3.00	4.00	1.18	1.58	0.115

Izvor: Izrada autora

Napomena: p vrijednosti manje od 0,05 upućuju na zaključak da je utvrđena visoka razina slaganja s tvrdnjom.

Q1 – prvi kvartil, Q3 – treći kvartil, Z – empirijska vrijednost normalne distribucije, p – empirijska signifikantnost.

Visoka razina slaganja utvrđena je za tvrdnje da su u poduzeću značajan izvor financiranja sredstva osnivača i vlasnika (emp. $p=0,001$); da se u poduzeću veći dio ostvarene dobiti koristi za financiranje tekućeg poslovanja malih i srednjih poduzeća (emp. $p < 0,001$). Poduzeća veći dio ostvarene dobiti koristi se za financiranje investicijskog poslovanja (emp. $p =0,005$), te se dobit u visokoj mjeri koristi za financiranje tekućeg poslovanja (emp. $p<0,001$), kao i za financiranje investicijskog poslovanja (emp. $p=0,005$).

Istraživanjem je utvrđeno da mali i srednji poduzetnici u manjoj mjeri isplaćuju neto dobit ostvarenu u svom poslovanju (emp $p=0,115$).

Tablica 15: Korištenje vanjskih (eksternih) izvora financiranja

		1	2	3	4	5	Ukupno
[Od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja i razvoja koristi se kredit]	Broj ispitanika	4	8	4	10	11	37
	%	10.81	21.62	10.81	27.03	29.73	100.00
[Od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja i razvoja koristi se obveze prema dobavljačima]	Broj ispitanika	5	6	9	11	6	37
	%	13.51	16.22	24.32	29.73	16.22	100.00
[Od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja i razvoju koristi se sredstva investicijskih fondova]	Broj ispitanika	4	15	8	7	3	37
	%	10.81	40.54	21.62	18.92	8.11	100.00
[Od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja koriste se sredstva suulagača (poslovnih partnera)]	Broj ispitanika	4	7	13	10	3	37
	%	10.81	18.92	35.14	27.03	8.11	100.00
[Od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja koriste se pozajmice poslovnih partnera]	Broj ispitanika	5	7	12	9	4	37
	%	13.51	18.92	32.43	24.32	10.81	100.00

Izvor: Izrada autora

Napomena: Označene ćelije ukazuju na najčešći odgovor.

Vrijednosti: 1 – u potpunosti se ne slažem, 2 – ne slažem se, 3 – niti se ne slažem, 4 – slažem se, 5 – u potpunosti se slažem.

Da se od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja i razvoja koristi kredit u potpunosti se složio najveći broj ispitanika, te je riječ o tvrdnji na koju su ispitanici uglavnom iskazivali potpuno slaganje s tvrdnjom.

Tablica 16: Stavovi korištenja vanjskih (eksternih) izvora financiranja

	N	Prosjek	Medijan	Q1	Q3	St. dev.	Z	p
[Od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja i razvoja koristi se kredit]	37	3.43	4.00	2.00	5.00	1.41	1.85	0.064
[Od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja i razvoja koriste se obveze prema dobavljača]	37	3.19	3.00	2.00	4.00	1.29	0.80	0.423
[Od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja i razvoju koriste se sredstva investicije]	37	2.73	2.00	2.00	4.00	1.15	0.14	0.177
[Od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja koriste se sredstva suulagača (poslovnih)]	37	3.03	3.00	2.00	4.00	1.12	0.09	0.928
[Od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja koriste se pozajmice poslovnih partnera]	37	3.00	3.00	2.00	4.00	1.20	0.06	0.955

Izvor: Izrada autora

Napomena: p vrijednosti manje od 0,10 upućuju na zaključak da je utvrđena visoka razina slaganja s tvrdnjom pri razini signifikantnosti od 10 %.

Q1 – prvi kvartil, Q3 – treći kvartil, Z – empirijska vrijednost normalne distribucije, p – signifikantnost.

Na temelju rezultata testiranja može se utvrditi da je visoka razina slaganja utvrđena samo za tvrdnju da se od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja i razvoja koristi kredit (emp. p 0,064; signifikantnost testiranja 10%), dok na ostale tvrdnje vezane uz korištenje vanjskih izvora nije utvrđeno slaganje (emp. p vrijednosti > 0,05).

Tablica 17: Izvori financiranja materijalne imovine (osnovnih sredstava)

		1	2	3	4	5	Ukupno
[Pokretne se financiraju iz vlastitih sredstava]	Broj ispitanika	2	9	4	13	9	37
	%	5.41	24.32	10.81	35.14	24.32	100.00
[Pokretne se financiraju putem leasinga]	Broj ispitanika	1	5	5	16	10	37
	%	2.70	13.51	13.51	43.24	27.03	100.00
[Pokretne se financiraju dugoročnim kreditima]	Broj ispitanika	2	16	7	1	11	37
	%	5.41	43.24	18.92	2.70	29.73	100.00
[Pokretne se financiraju kratkoročni kreditima (npr. dozvoljeno prekoračenje po poslovnom računu)]	Broj ispitanika	4	9	6	7	11	37
	%	10.81	24.32	16.22	18.92	29.73	100.00
[Mala i srednja poduzeća koristi iznajmljene pokretne]	Broj ispitanika	5	8	10	9	5	37
	%	13.51	21.62	27.03	24.32	13.51	100.00
[Mala i srednja poduzeća financiraju nekretnine putem leasinga]	Broj ispitanika	5	12	8	10	2	37
	%	13.51	32.43	21.62	27.03	5.41	100.00

Izvor: Izrada autora

Napomena: Označene ćelije ukazuju na najčešći odgovor.

Vrijednosti: 1 – u potpunosti se ne slažem, 2 – ne slažem se, 3 – niti se ne slažem, 4 – slažem se, 5 – u potpunosti se slažem.

Najveći broj ispitanika je iskazao potpuno slaganje s tvrdnjom da se pokretne financiraju kratkoročni kreditima (npr. dozvoljeno prekoračenje po poslovnom računu, dok je na ostale tvrdnje najveći broj ispitanika iskazao niže razine slaganja).

Tablica 18: Izvori financiranja pokretnina

	N	Prosjek	Medijan	Q1	Q3	St. dev.	Z	p
[Pokretnine se financiraju iz vlastitih sredstava]	37	3.49	4.00	2.00	4.00	1.26	2.25	0.024
[Pokretnine se financiraju putem leasinga]	37	3.78	4.00	3.00	5.00	1.08	3.54	0.000
[Pokretnine se financiraju dugoročnim kreditima]	37	3.08	3.00	2.00	5.00	1.38	0.86	0.390
[Pokretnine se financiraju kratkoročnim kreditima (npr. dozvoljeno prekoračenje po poslovnom računu)]	37	3.32	3.00	2.00	5.00	1.42	1.53	0.127
[Mala i srednja poduzeća koristi iznajmljene pokretnine]	37	3.03	3.00	2.00	4.00	1.26	0.11	0.911
[Mala i srednja poduzeća financiraju nekretnine putem leasinga]	37	2.78	3.00	2.00	4.00	1.16	1.16	0.248

Izvor: Izrada autora

Napomena: p vrijednosti manje od 0,05 upućuju na zaključak da je utvđena visoka razina slaganja s tvrdnjom.

Q1 – prvi kvartil, Q3 – treći kvartil, Z – empirijska vrijednost normalne distribucije, p – empirijska signifikantnost.

Financiranje pokretnina se vrši iz vlastitih sredstava (emp. p = 0,024), te putem leasinga (emp. p <0,001), dok se dugoročni i kratkoročni krediti, te najam ne koriste u visokoj mjeri kod financiranja pokretnina. Upotreba leasinga kod financiranja nekretnina se u manjoj mjeri koristi (emp. p =0,248).

Tablica 19: Upotreba poticajnih sredstava

		1	2	3	4	5	Ukupno
[Mala i srednja poduzeća koriste sredstva poticajnog financiranja uz sniženu kamatnu stopu]	Broj ispitanika	3	15	9	9	1	37
	%	8.11	40.54	24.32	24.32	2.70	100.00
[Mala i srednja poduzeća koriste nacionalne izvore poticajnog financiranja za svoje poslovanje]	Broj ispitanika	1	11	11	10	4	37
	%	2.70	29.73	29.73	27.03	10.81	100.00
[Mala i srednja poduzeća koriste europske izvore poticajnog financiranja za svoje poslovanje]	Broj ispitanika	1	12	12	7	5	37
	%	2.70	32.43	32.43	18.92	13.51	100.00
[Mala i srednja poduzeća koriste financiranje sa grace periodom]	Broj ispitanika	1	8	18	9	1	37
	%	2.70	21.62	48.65	24.32	2.70	100.00
[Mala i srednja poduzeća koriste namjenska bespovratna sredstva]	Broj ispitanika	4	7	12	10	4	37
	%	10.81	18.92	32.43	27.03	10.81	100.00

Izvor: Izrada autora

Napomena: Označene ćelije ukazuju na najčešći odgovor.

Vrijednosti: 1 – u potpunosti se ne slažem, 2 – ne slažem se, 3 – niti se ne slažem, 4 – slažem se, 5 – u potpunosti se slažem.

Iz tablice se može utvrditi da su ispitanici kod najvećeg broja tvrdnji iskazivali indiferentnost i ne slaganje s tvrdnjama, iz čega se može uočiti da postoji niska razina korištenja poticajnih izvora financiranja u financiranju poslovanja poduzeća.

Tablica 20: Upotrebe poticajnih sredstava financiranja

	N	Prosjek	Medijan	Q1	Q3	St. dev.	Z	p
[Mala i srednja poduzeća koriste sredstva poticajnog financiranja uz sniženu kamatnu stopu]	37	2.73	3.00	2.00	4.00	1.02	1.58	0.114
[Mala i srednja poduzeća koriste nacionalne izvore poticajnog financiranja za svoje poslovanje]	37	3.14	3.00	2.00	4.00	1.06	0.83	0.407
[Mala i srednja poduzeća koriste europske izvore poticajnog financiranja za svoje poslovanje]	37	3.08	3.00	2.00	4.00	1.09	0.57	0.569
[Mala i srednja poduzeća koriste financiranje sa grace periodom]	37	3.03	3.00	3.00	4.00	0.83	0.20	0.843
[Mala i srednja poduzeća koriste namjenska bespovratna sredstva]	37	3.08	3.00	2.00	4.00	1.16	0.38	0.705

Izvor: Izrada autora

Q1 – prvi kvartil, Q3 – treći kvartil, Z – empirijska vrijednost normalne distribucije, p – empirijska signifikantnost.

Empirijske p vrijednosti na tvrdnje o upotrebi poticajnih sredstava (financiranje uz sniženu kamatnu stopu, nacionalni izvori, europski izvori, financiranje s grace periodom, namjenska bespovratna sredstva) prelaze 0,05, zbog čega se može donijeti zaključak da se subvencionirana sredstva u nedovoljnoj mjeri koriste kod financiranja poslovanja srednjih i malih poduzeća.

Utvrđeno je da ispitani poduzetnici u visokoj mjeri koriste kredite kao dugoročne izvore financiranja (emp p=0,020), te da u visokoj mjeri koriste kratkoročne kredite (emp. p<0,001), te da u visokoj mjeri koriste leasing kao izvor financiranja (emp. p =0,001).

Od unutarnjih izvora financiranja u značajnoj mjeri se koriste sredstva osnivača i vlasnika (emp. p<0,001), ostvarenu dobit u visokoj mjeri koriste za financiranje tekućeg (emp. p < 0,001), te za investicijsko poslovanje (emp. p =0,005).

Zadržana dobit se također u visokoj mjeri koristi za financiranje tekućeg (emp. p < 0,001), te za investicijsko poslovanje (emp. p =0,005).

Pokretnine se u visokoj mjeri financiraju vlastitim sredstvima (emp. p=0,024), te leasing (emp p.<0,001).

Poticajna sredstva se u manjoj mjeri koriste (emp. p > 0,05).

3.4. Faktori utjecaja na dostupnost strukture financiranja malog gospodarstva

Temeljni cilj privatnih poduzeća je razvoj poslovanja uz ostvarenje dobiti. Važan preduvjet održivom poslovanju je postojanje eksternih izvora financiranja po prihvatljivim uvjetima. Da bi poduzetnik dobio eksterne izvore financiranja potrebno je da zadovolji mnogo uvjeta, predati mnogo dokumentacije, te proći provjere u kojima treba zadovoljiti kriterije odobravanja kredita.

Mnogi mali i srednji poduzetnici u Hrvatskoj koji žele doći do kredita s niskim kamatnim stopama kako bi uložili u širenje poslovanja, proizvodnju, no isto im nije omogućeno, dok s druge strane veliki poduzetnici često financiranju poslovanje s kamatama i nižima od 2%.

Kod obrade kreditnog zahtjeva malih i srednjih poduzeća često se utvrđuje nedostatak kreditne sposobnosti zbog potencijalno visoke zaduženosti poduzeća ukoliko je riječ o nabavci postrojenja, opreme, radnih strojeva i sl. gdje vrijednost prelazi i iznose godišnjih prihoda poduzeća.

Osim navedenog ograničenja, važnu ulogu u definiranju scoringa malih i srednjih poduzeća ima i kapitalna snaga vlasnika gdje u slučaju postojanja viših razina zaduženosti vlasnika za osobnu nabavku nekretnina, vozila i sl. kreditni analitičar bilježi značajno niži scoring poduzeća u odnosu na slična poduzeća čiji vlasnici nemaju osobnu zaduženost.

Komercijalne banke u pravilu nemaju praksu ulaziti u taj tip financiranja, zbog čega mala i srednja poduzeća ostaju bez sredstava potrebnih za rast i razvoj poslovanja.

Osnovni cilj financiranja malih i srednjih poduzeća jest pružiti najlakši i najjednostavniji način korištenja novčanih sredstava za potrebe što uspješnijeg poslovanja. Sukladno navedenim pretpostavkama i zahtjevima u ovom radu se istražuje i radi usporedba različitih korištenja izvora financiranja.

Na temelju prethodno definiranog problema i predmeta istraživanja te iznesenih hipoteza izvodi se cilj istraživanja ovog diplomskog rada. Temeljni cilj je identificirati i kroz teorijski okvir vezan za financiranje malih i srednjih poduzeća objasniti korištenje glavnih izvora financiranja na tržištu.

Ovim istraživanjem se nastoji pobliže prikazati razlike između izvora financiranja koje se javljaju na financijskom tržištu, kao i razlike s obzirom na specifična obilježja poduzeća.

Nadalje u radu se prikazuje i korištenje financijskih potpora MSP. Ispunjenje i zadovoljavanje ciljeva ovog istraživanja i rada je ispunjeno i određeno budući da je dokazano koji su izvori financiranja specifični za mala i srednja poduzeća na tržištu.

Slika 4: Kruskal – Wallis Test

Hypothesis Test Summary				
	Null Hypothesis	Test	Sig.	Decision
1	The distribution of 12. Na sljedeću grupu tvrdnji molim izrazite stupanj slaganja s tvrdnjom koje se odnosi na Vaše poduzeće [Mala i srednja poduzeća koriste dugoročne kredite] is the same across categories of 10. Prosječan broj radnika tijekom 2017. godine.	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	,941	Retain the null hypothesis.
2	The distribution of 12. Na sljedeću grupu tvrdnji molim izrazite stupanj slaganja s tvrdnjom koje se odnosi na Vaše poduzeće [Mala i srednja poduzeća koriste kratkoročne kredite] is the same across categories of 10. Prosječan broj radnika tijekom 2017. godine.	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	,934	Retain the null hypothesis.
3	The distribution of 12. Na sljedeću grupu tvrdnji molim izrazite stupanj slaganja s tvrdnjom koje se odnosi na Vaše poduzeće [Mala i srednja poduzeća koriste leasing kao izvor financiranja] is the same across categories of 10. Prosječan broj radnika tijekom 2017. godine.	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	,603	Retain the null hypothesis.
4	The distribution of 12. Na sljedeću grupu tvrdnji molim izrazite stupanj slaganja s tvrdnjom koje se odnosi na Vaše poduzeće [Mala i srednja poduzeća koriste investicijske fondove] is the same across categories of 10. Prosječan broj radnika tijekom 2017. godine.	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	,138	Retain the null hypothesis.
5	The distribution of 12. Na sljedeću grupu tvrdnji molim izrazite stupanj slaganja s tvrdnjom koje se odnosi na Vaše poduzeće [Mala i srednja poduzeća koriste subvencionirane kredite] is the same across categories of 10. Prosječan broj radnika tijekom 2017. godine.	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	,320	Retain the null hypothesis.

Asymptotic significances are displayed. The significance level is ,05.

Izvor: Izrada autora

Na temelju rezultata Kruskal-Wallis ANOVA testa može se donijeti zaključak da ne postoji statistički značajna razlika u dostupnosti vanjskih izvora i veličine poduzeća mjerene brojem zaposlenih. Dakle, niti jedan izvor financiranja nije u većoj mjeri zastupljen ovisno o broju zaposlenih. Zaključak je donesen na temelju empirijskih p vrijednosti $> 0,05$. Budući da je

raspodjela poduzeća prema broju zaposlenih ne jednaka, odnosno prevladavaju poduzeća koja imaju manje od 10 radnika, rezultat provedenog testa treba koristiti s dozom rezerve. Dakle, kod manjih uzoraka postoji povećana vrijednost standardne pogreške mjerenja, zbog čega se proširuje zona prihvaćanja hipoteze da razlike nisu statistički značajne.

Pretpostavlja se također da mlađa poduzeća zbog ne adekvatne razvijenosti poslovanja teže doći do eksternih ili vanjskih izvora zbog čega će u većoj mjeri biti orijentirana na unutarnje izvore financiranja. Wang je utvrdio da pristup financijskim sredstvima je jedan od glavnih prepreka malih i srednjih poduzeća. Mlađa poduzeća u većoj mjeri su orijentirana internim izvorima²⁷.

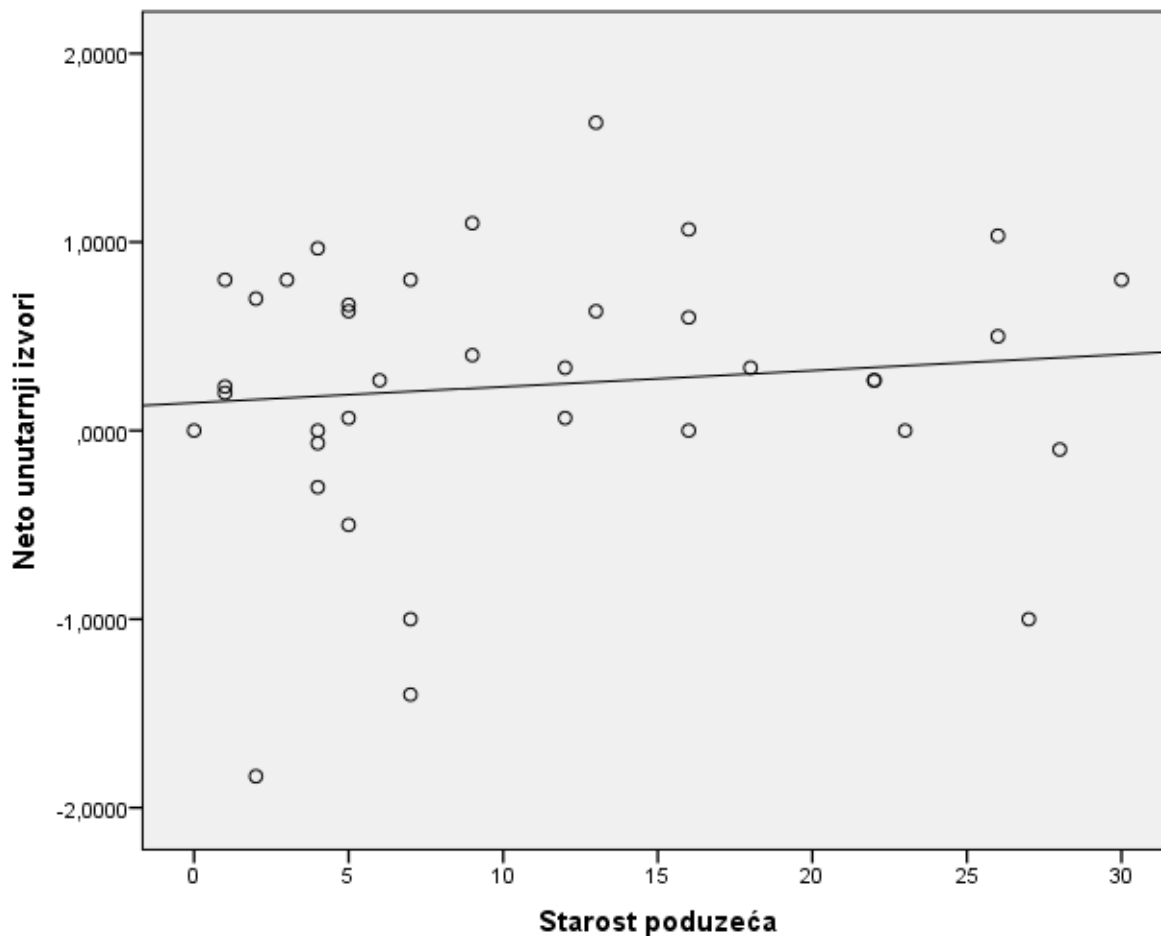
Tablica 21: Korelacijska matrica

			Korištenje unutarnjih sredstava	Starost poduzeća
Spearman's rho	Korištenje unutarnjih sredstava	Koeficijent korelacije	1,000	-,103
		Sig. (jednostrani test)	.	,273
		N	37	37
	Starost poduzeća	Koeficijent korelacije	-,103	1,000
		Sig. (jednostrani test)	,273	.
		N	37	37

Izvor: Izrada autora

Testiranjem povezanosti između starosti poduzeća i razine korištenja unutarnjih sredstava nije utvrđena povezanost. Zaključak je donesen na temelju empirijske razine signifikantnosti 0,273. Uzorak veličine 37 je veliki uzorak ($n > 30$), no i dalje ima značajno izraženu standardnu pogrešku mjerenja, zbog čega se povećava zona prihvaćanja pretpostavke da ne postoji statistički značajna povezanost.

²⁷ Wang, Y. (2016): What are the biggest obstacles to growth of SME in developing countries? – An empirical evidence from an enterprise survey, Praha, Czech Republic, Borsa Istanbul Review 16-3str.167-176



Slika 5: Dijagram rasipanja starosti poduzeća i neto unutarnjih izvora

Izvor: Obrada autor

Rezultati ranijih istraživanja pokazuju kako mala poduzeća koriste kredit za potrebe financiranja. Korištenje kredita za financiranje razvoja poslovanja proizlazi iz činjenice da je riječ o skupu većeg broja manjih izdataka za sredstva poslovanja, ali i ulaganja u zaposlenike, također preferiraju korištenje kredita kao eksternog izvora financiranja. Mala poduzeća imaju na raspolaganju kratkoročna financijska sredstva za financiranje tekuće likvidnosti u koje spada kreditna linija, kredit baziran na kolateralu, kredit temeljen na ne dospjelim potraživanjima od kupaca²⁸.

²⁸ Hecht, J., (2016) The 4 Lines of Credit Now Available to Small Businesses,(Internet), raspoloživo na: <https://www.entrepreneur.com/article/273113> (15.03.2018)

Tablica 22: Korištenje vanjskih (eksternih) izvora

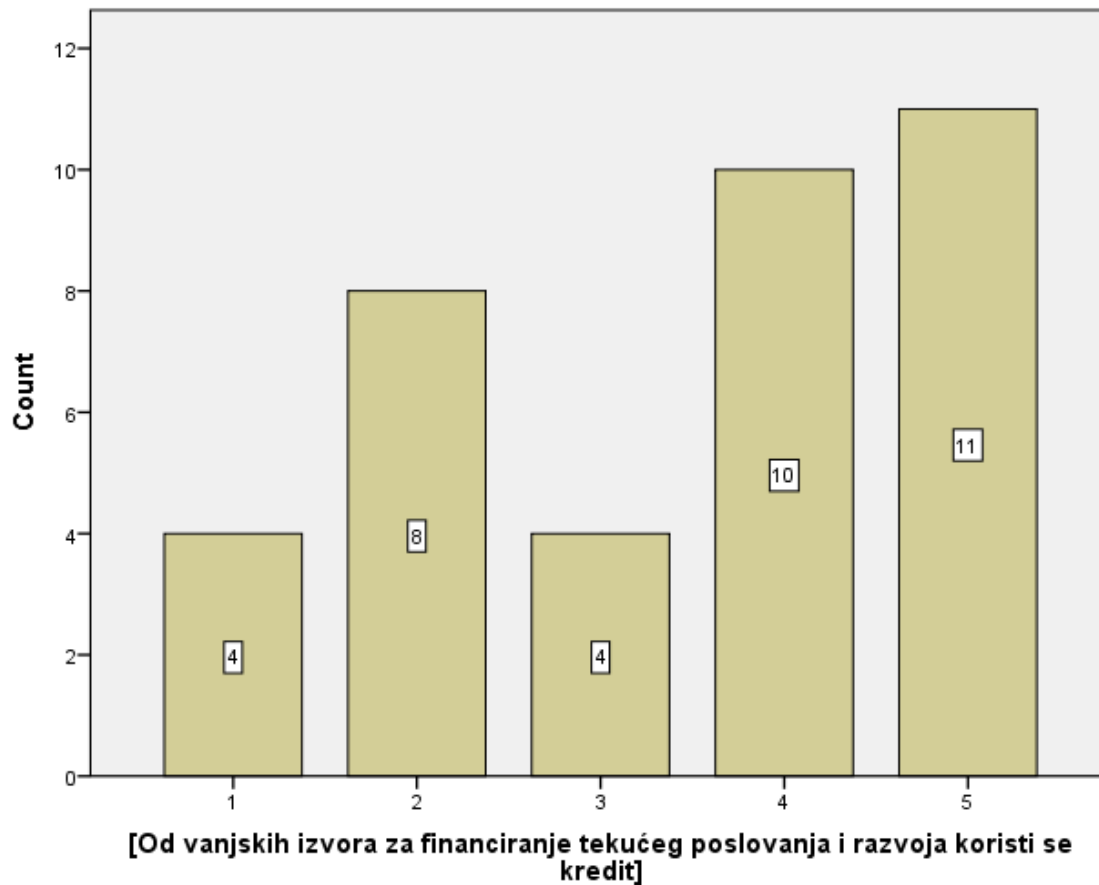
	N	Prosjek	Medijan	Q1	Q3	St. dev.	Z	p
[Od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja i razvoja koristi se kredit]	37	3.43	4.00	2.00	5.00	1.41	1.85	0.064
[Od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja i razvoja koriste se obveze prema dobavljača]	37	3.19	3.00	2.00	4.00	1.29	0.80	0.423
[Od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja i razvoju koriste se sredstva investicije]	37	2.73	2.00	2.00	4.00	1.15	0.14	0.177
[Od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja koriste se sredstva suulagača (poslovnih)]	37	3.03	3.00	2.00	4.00	1.12	0.09	0.928
[Od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja koriste se pozajmice poslovnih partnera]	37	3.00	3.00	2.00	4.00	1.20	0.06	0.955

Izvor: Izrada autora

Napomena: p vrijednosti manje od 0,10 upućuju na zaključak da je utvrđena visoka razina slaganja s tvrdnjom pri razini signifikantnosti od 10 %.

Q1 – prvi kvartil, Q3 – treći kvartil, Z – empirijska vrijednost normalne distribucije, p – signifikantnost.

Na temelju rezultata testiranja može se utvrditi da je visoka razina slaganja utvrđena samo za tvrdnju da se od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja i razvoja koristi kredit (emp. p 0,064; signifikantnost testiranja 10%), dok na ostale tvrdnje vezane uz korištenje vanjskih izvora nije utvrđeno slaganje (emp. p vrijednosti > 0,05).



Slika 6: Korištenje vanjskih (eksternih) izvora financiranja tekućeg poslovanja

Izvor: Izrada autora

Slijedom rezultata testiranja može se donijeti zaključak da se hipoteza H1 kojom se pretpostavlja da se financiranje tekućeg poslovanja i razvoja u najvećoj mjeri se koriste krediti kao vanjski izvori financiranja prihvaća kao istinita.

Leasing je najzastupljeniji izvor financiranja pokretnina malih i srednjih poduzeća.

Izvori financiranja pokretnina su podijeljeni u dvije skupine: leasing, te ostale izvore. Razlika se testira Mann-Whitney U testom.

Hypothesis Test Summary

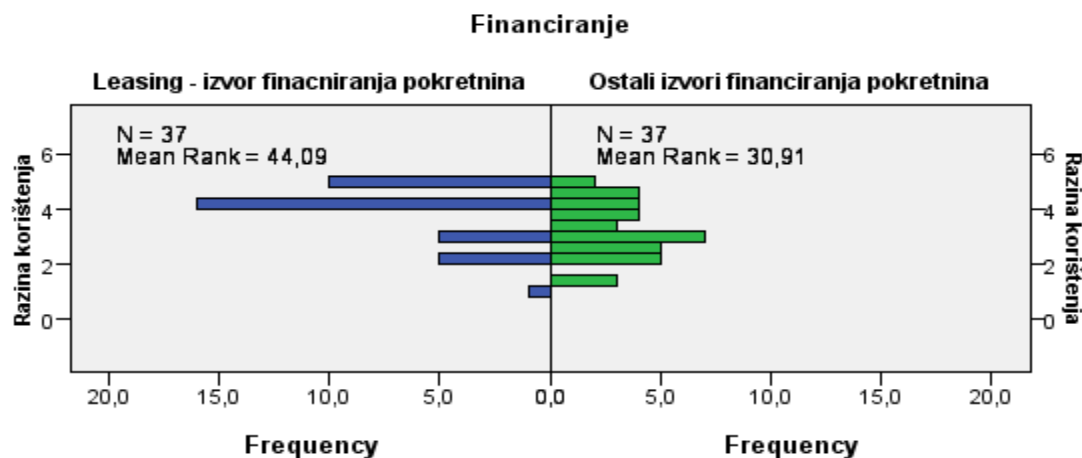
	Null Hypothesis	Test	Sig.	Decision
1	The distribution of Razina korištenja is the same across categories of Financiranje.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,008	Reject the null hypothesis.

Asymptotic significances are displayed. The significance level is ,05.

Slika 7: Mann – Whitney U Test

Izvor: Izrada autora

Na temelju empirijske razine signifikantnosti 0,008 donosi se zaključak da postoji statistički značajna razlika u korištenju leasinga kao izvora financiranja pokretnina u odnosu na ostale izvore financiranja.



Slika 8: Izvori financiranja materijalne imovine (osnovnih sredstava)

Izvor: Izrada autora

Iz grafičkog prikaza se može uočiti postojanje više razine korištenja leasinga kao izvora financiranja pokretnina u odnosu na ostale izvore.

Slijedom rezultata istraživanja može se donijeti zaključak da se hipoteza H4 kojom se pretpostavlja da je Leasing najzastupljeniji izvor financiranja pokretnina prihvaća kao istinita.

Hypothesis Test Summary

	Null Hypothesis	Test	Sig.	Decision
1	The distribution of [Mala i srednja poduzeća koriste sredstva poticajnog financiranja uz sniženu kamatnu stopu] is the same across categories of Poduzeće prema veličini spada u skupinu.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,317 ¹	Retain the null hypothesis.
2	The distribution of [Mala i srednja poduzeća koriste nacionalne izvore poticajnog financiranja za svoje poslovanje] is the same across categories of Poduzeće prema veličini spada u skupinu.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,080 ¹	Reject the null hypothesis.
3	The distribution of [Mala i srednja poduzeća koriste europske izvore poticajnog financiranja za svoje poslovanje] is the same across categories of Poduzeće prema veličini spada u skupinu.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,094 ¹	Reject the null hypothesis.
4	The distribution of [Mala i srednja poduzeća koriste financiranje sa grace periodom] is the same across categories of Poduzeće prema veličini spada u skupinu.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,128 ¹	Retain the null hypothesis.
5	The distribution of [Mala i srednja poduzeća koriste namjenska bespovratna sredstva] is the same across categories of Poduzeće prema veličini spada u skupinu.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,435 ¹	Retain the null hypothesis.
6	The distribution of [Korištenje potpora] is the same across categories of Poduzeće prema veličini spada u skupinu.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,056 ¹	Reject the null hypothesis.

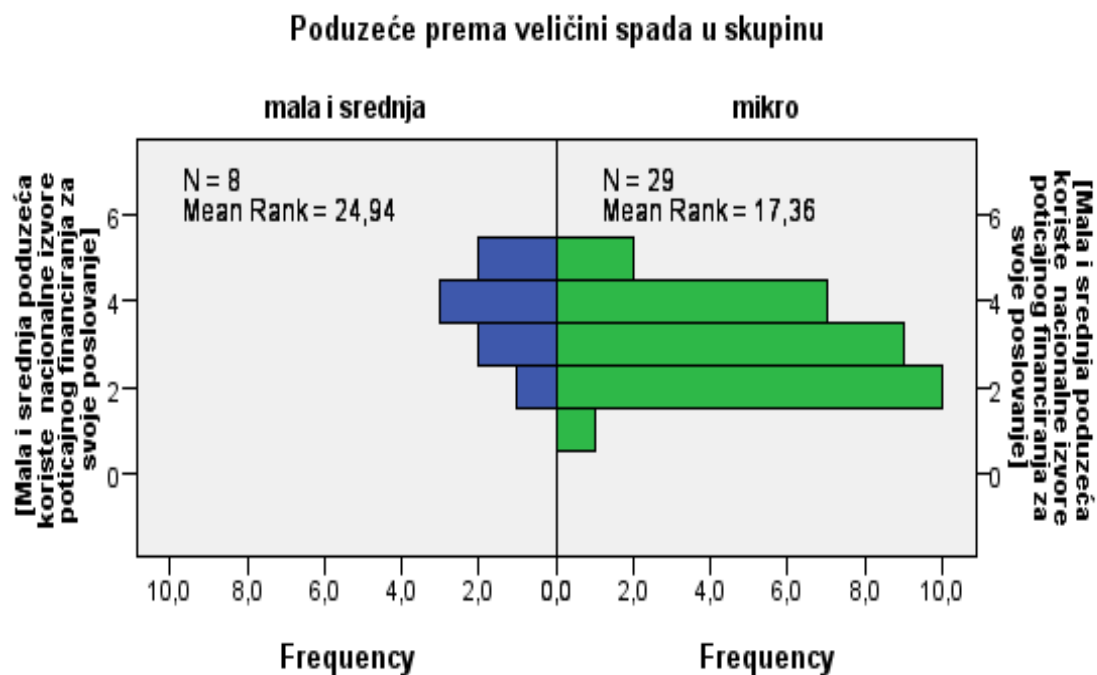
Asymptotic significances are displayed. The significance level is ,10.

¹Exact significance is displayed for this test.

Slika 9: Mann Whitney U test

Izvor: Izrada autora

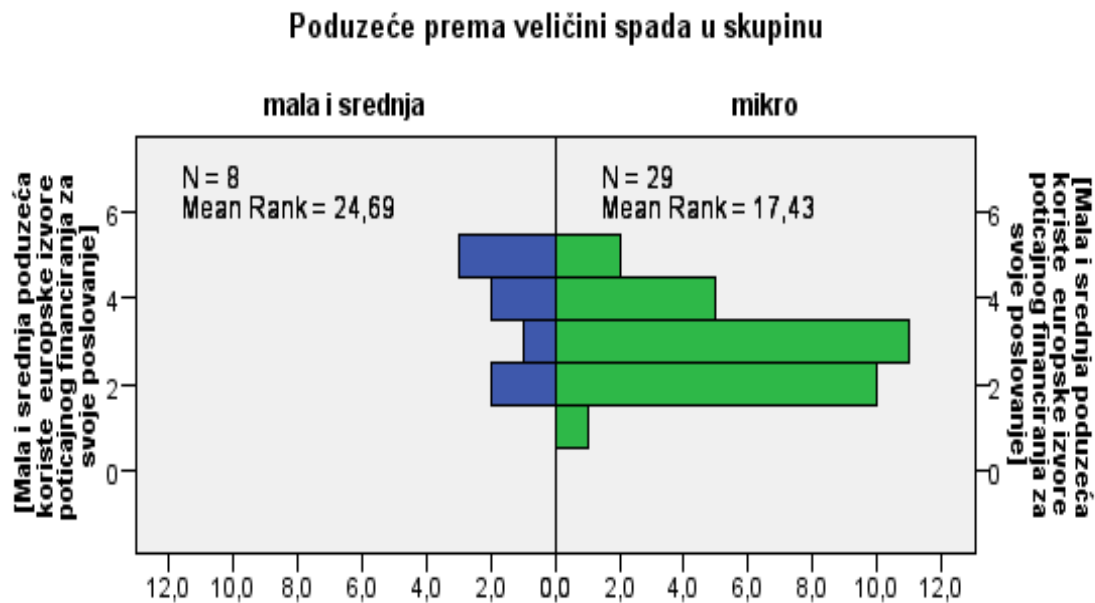
Testiranjem razlika u korištenju subvencioniranih sredstva s obzirom na veličinu poduzeća utvrđeno je postojanje razlike u korištenju nacionalnih izvora poticajnih financiranja (emp. $p=0,08$), korištenju europskih izvora poticajnih financiranja (emp. $p=0,094$), te korištenju potpora (emp. $p=0,056$). Razlike su prikazane i grafički.



Slika 10: Poduzeća prema korištenju poticajnog financiranja

Izvor: Izrada autora

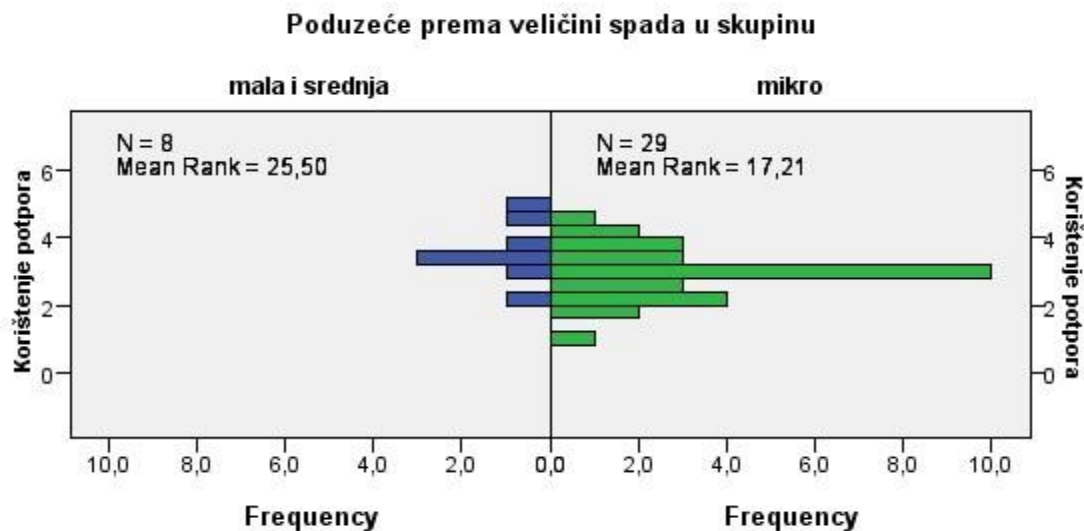
Iz grafičkog prikaza se može uočiti postojanje više razine korištenja nacionalnih izvora poticanog financiranja među srednjim i malim poduzećima u odnosu na mikro poduzeća. Navedeno je posljedica postojanja većeg iskustva rada u djelatnosti zbog čega se povećava mogućnost i formalnog zadovoljenja uvjeta natječaja o dodjeli poticanih sredstava (dozvole za obavljanje šireg spektra unutar djelatnosti, pregled povijesnog poslovanja i sl.).



Slika 11: Poduzeća prema korištenju eurpskih izvora financiranja

Izvor: Izrada autora

Iz grafičkog prikaza se može uočiti postojanje više razine korištenja europskih izvora poticanog financiranja među srednjim i malim poduzećima u odnosu na mikro poduzeća. Navedeno je posljedica postojanja većeg iskustva rada u djelatnosti zbog čega se povećava mogućnost i formalnog zadovoljenja uvjeta natječaja o dodjeli poticanih sredstava (dozvole za obavljanje šireg spektra unutar djelatnosti, pregled povijesnog poslovanja i sl.).



Slika 12: Poduzeća prema korištenju potpora+

Izvor: Izrada autora

Iz grafičkog prikaza se može uočiti postojanje više razine korištenja potpora među srednjim i malim poduzećima u odnosu na mikro poduzeća. Navedeno je posljedica postojanja većeg iskustva rada u djelatnosti zbog čega se povećava mogućnost i formalnog zadovoljenja uvjeta natječaja o dodjeli poticajnih sredstava (dozvole za obavljanje šireg spektra unutar djelatnosti, pregled povijesnog poslovanja i sl.). Slijedom rezultata istraživanja može se donijeti zaključak da se hipoteza H5 kojom se pretpostavlja da je korištenje potpora je povezano sa veličinom poduzeća prihvaća kao istinita. Nakon provedenog testiranja utvrđeno je da nema statistički značajne razlike u dostupnosti vanjskih izvora i veličine poduzeća mjerene brojem zaposlenih.

Povezanost između korištenja unutarnjih sredstava i starosti poduzeća nije utvrđena, dok je utvrđena visoka razina slaganja s tvrdnjom da se od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja i razvoja koristi se kredit (emp. p 0,064; signifikantnost testiranja 10%).

Leasing kao izvor financiranja pokretnina je statistički značajno učestaliji od ostalih izvora.

Utvrđena je razlika u korištenju subvencioniranih sredstva s obzirom na veličinu poduzeća gdje postoje razlike u korištenju nacionalnih izvora poticajnih financiranja (emp. p= 0,08), korištenju europskih izvora poticajnih financiranja (emp. p=0,094), te korištenju potpora (emp. p = 0,056).

4. ZAKLJUČAK

Mala i srednja poduzeća predstavljaju ključan čimbenik svakog gospodarstva. U ovom radu prezentirani su potencijalni izvori financiranja malih i srednjih poduzeća koji su većini poduzeća često nedostupni.

Poduzeća mogu koristiti vlastite i eksterne izvore financiranja. Korištenje eksternih izvora može iziskivati pogoršanje financijskog rezultata poduzeća zbog postojanja troškova financiranja, kao i promjene u vlasničkoj strukturi.

Nakon provedenog istraživanja upotrebom anketnog upitnika kao instrumenta istraživanja koji je proveden među 37 zaposlenika (uključujući i direktore i vlasnike) utvrđen je položaj poduzeća u odnosu na dostupne izvore financiranja.

Testiranjem povezanosti između veličine poduzeća i dostupnosti vanjskih izvora nije utvrđena povezanost, zbog čega se hipoteza H1 kojom se pretpostavlja da povezanost između veličine poduzeća mjerene brojem zaposlenih i dostupnosti vanjskih izvora odbacuje kao neistinita.

Razlog odbacivanja proizlazi iz ciljane skupine ispitanika koja je provedena među malim i srednjim poduzećima, zbog čega nije utvrđena povezanost sa dostupnosti vanjskih izvora financiranja. Mala i srednja poduzeća zajedno spadaju u skupinu poduzeća kojima su vanjski izvori financiranja teže dostupni, zbog čega upotrebom malih i srednjih poduzeća kao ciljane skupine istraživanja ne spoznajemo razlike u dostupnosti u odnosu na skupinu velikih poduzeća gdje bi efekt veličine poduzeća bio izražen.

Testiranjem povezanosti između starosti poduzeća i korištenja unutarnjih sredstava nije utvrđena statistički značajna povezanost, zbog čega se hipoteza H2 kojom se pretpostavlja da unutarnji izvori financiranja (sredstva osnivača i vlasnika, dobit iz tekućeg poslovanja, zadržana dobit) prevladavajući su izvori financiranja MSP početnika (do 2 godine poslovanja) te onih do 5 godina odbacuje kao neistinita.

Testiranjem je utvrđeno da je kredit najčešće korišten vanjski izvor financiranja među malim i srednjim poduzećima. Uspoređujući razinu korištenja kredita sa korištenjem obveza prema dobavljačima, sredstva investicijskih fondova, sredstava suulagača i pozajmica poslovnih partnera utvrđeno je da se krediti značajnije koriste zbog čega se može donijeti zaključak da se

hipoteza H3 kojom se pretpostavlja da za financiranje tekućeg poslovanja i razvoja u najvećoj mjeri se koriste krediti kao vanjski izvori financiranja prihvaća kao istinita.

Eksterni izvori financiranja pokretnina podijeljeni su u dvije skupine, i to Leasing i ostali eksterni izvori. Testiranjem je utvrđeno da u statistički značajno većoj mjeri se koristi leasing kao eksterni izvor financiranja u odnosu na ostale izvore, zbog čega se hipoteza H4 kojom se pretpostavlja da je Leasing najzastupljeniji izvor financiranja pokretnina prihvaća kao istinita.

Testiranjem razlika u korištenju subvencioniranih sredstava s obzirom na veličinu poduzeća utvrđeno je postojanje razlike u korištenju nacionalnih izvora poticajnog financiranja, korištenju europskih izvora poticajnih financiranja, te korištenju potpora, zbog čega se hipoteza H5 kojom se pretpostavlja da je korištenje potpora povezano sa veličinom poduzeća prihvaća kao istinita. Nadalje, utvrđeno je da potpore u većoj mjeri koriste mala i srednja poduzeća koja bilježe povijeno poslovanje, u odnosu na mikro poduzeća koja su tek osnovana ili bilježe skromnije poslovanje u duljem vremenskom razdoblju. Iz navedenog proizlazi problem nedostatnosti sredstava za financiranje prvenstveno kod mikro poduzeća koja u slučaju nedostatnosti vlastitih sredstava imaju otežanu mogućnost pribavljanja sredstava kod financijskih institucija, ali i sredstava iz potpora.

Doprinos ovog diplomskog rada postojećoj literaturi je utvrđivanje izvora financiranja malih i srednjih poduzeća. Također, kroz analizu izvora financiranja između malih i srednjih poduzeća treba se obratiti pozornost na starost poduzeća i same veličine poduzeća te njihovom usporedbom postavljene hipoteze će biti prihvaćene ili odbačene.

Bitno je istaknuti da se ovim istraživanjem i radom je proširena spoznaja i znanje o ovoj tematici te su prikazani postupci financiranja malih i srednjih poduzeća. Dokazana je razlika između izvora financiranja malih i srednjih poduzeća s obzirom na specifična obilježja poduzeća.

Cilj je potaknuti na buduća daljnja istraživanja i analizu ovog područja čime će se doprinijeti znatno boljem korištenju izvora financiranja malih i srednjih poduzeća.

Prikaz i obrada ovog područja može pomoći poduzećima u budućim izvorima financiranja kao bi što jeftinije došli do novčanih sredstava za nesmetano obavljanje djelatnosti. Uspoređujući rezultate provedenog istraživanja sa rezultatima De Jong et. al koji su u svom istraživanju utvrdili utjecaj veličine poduzeća na strukturu kapitala mjerenom vanjskim i unutarnjim izvorima

financiranja može se uočiti da na području Republike Hrvatske ne vrijede takvi zaključci budući da nije utvrđen utjecaj veličine poduzeća na korištenje vanjskih izvora.

Na temelju dobivenih rezultata je utvrđeno da su unutarnji izvori financiranja glavni izvori, čime se rezultat poklapa sa rezultatima Wang koji je utvrdio da su mala i srednja poduzeća u većoj mjeri orijentirana internim izvorima financiranja. Testiranjem je utvrđeno da su krediti glavni vanjski izvor financiranja malih i srednjih poduzeća, čime je potvrđena konstatacija Hecht. J., (2016). Leasing je najzastupljeniji izvor financiranja pokretnina malih i srednjih poduzeća jer je prihvatljiv. Korištenje financijskih potpora povezano je veličinom poduzeća.

Rezultati istraživanja ovog rada mogu poslužiti kao izvor informacija donositeljima odluka koje se izravno odnose na poslovanje malih i srednjih poduzeća kako bi u većoj mjeri bio upoznat sa problemima financiranja malih i srednjih poduzeća u cilju donošenja mjera i odluka koje olakšavaju rad malim i srednjim poduzećima kroz odgode plaćanja poreza, i sl..

LITERATURA

1. Abiodun Enola, A., Entebang, H. (2015): SME Firm Performance – Financial Innovation and Challenges, Sarawak, Malaysia, Procedia – Social and Behavioral Science 195, str. 334 – 342.
2. Ackah, J., Vuvor, S. (2011): The Challenges faced by Small & Medium Enterprises (SMEs) in Obtain Credit in Ghana, School of Management
3. Alpeza, M., Has, M. Novosel, M. i Singer, S. (2017): Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj - 2016,Cepor, Zagreb.
4. Baković, T., i Ledić-Purić, D. (2011): Uloga inovacija u poslovanju malih i srednjih poduzeća. Poslovna izvrsnost, 5(2), str. 27-42.
5. Beck. T., Demirguc-Kunt, A.(2006): Small and medium – size enterprises: Access to finance as a growth constraint, Journal of Banking & Finance, 11 (30),
6. Brigha,E.,F., Gapenski, L. C., Intermediate Financial Management, The Dryden Press, Inc. 1996.
7. Bujan,I. Vugrinec,M. (2014): Specifičnost financiranja SME sektora u Hrvatskoj u odnosu na zemlje Eu,Rijeka, Zbornik veleučilišta u Rijeci
8. Ciani, D., Finaldi Ruso, P., Vacca,V. (2015): Financing SME sin Europe: Stylised Facts, Policies, Challenges, Istituto Affari Internazionali
9. De Jong., A, Kabir, R., & Nguyen,T., (2008): Capital structure around the world: the roles of firm and country specific determinants, Journalnal of Banking and Finance, Vol.32, No.9
10. Dečman, N.(2012): Financijski izvještaji kao podloga za ocjenu sigurnosti i uspješnosti malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj, Ekonomski pregled.
11. European Commission, Putting Small Business First. Europe is Good for SMEs, SMEs are Good for Europe, 2008
12. Hecht. J., (2016) The 4 Lines of Credit Now Available to Small Businesses,(Internet), raspoloživo na: <https://www.entrepreneur.com/article/273113> (15.03.2018)

13. Hobohm, S. (2001): Small and medium-sized enterprises in economic development: The UNIDO experience. *Journal of Economic Cooperation*, Vol. 22(1), str. 1-42.
14. Islam, A., Keawchana, T., Muhd Yusuf, D.H. (2010): factors affecting business success of small & medium enterprises (SMEs) in Thailand dostupno na www.ccsenet.org/journal/index.php/ass/article/view/7506/7371 pristupljeno (04.03.2018)
15. Kolaković, M., *Poduzetništvo u ekonomiji znanja, Sinergija, Zagreb 2006.*
16. Kundid, A., i Ercegovac, R. (2011): Credit rationing in financial distress: Croatia SMEs finance approach. *International Journal of Law and Management*, 53(1), 62-84
17. Krišto, J., (2011): Poticanje razvoja i financiranja malih i srednjih poduzeća, poglavlje u knjizi *Modeli financiranja namjene koje sadrže javni interes*, Stojanović, A. i Leko, V. (ur.), Zagreb: Grafit-Gabrijel d.o.o. str.137-155.
18. Macas Nunes, P., Viveiros, A., Serrasquiero, Z., (2012): Are the determinantes of young SME profitability different ? Empirical evidence using dynamic estimators, *Journal of Business Economics and Management*, Vol.13
19. Masiak, C., Moritz, A., Lang, F. (2017): *Financing Patterns of European SMEs Revisited: An updated Empirical Taxonomy and Determinants of SME Financing Clusters*, European Investment Fund, Luxembourg
20. Muller, P., Julius, J., Herr, D., Koch, L., Peycheva, V., McKiernan, S. (2017): *Annual Report on European SMEs 2016/2017*, EU, European Commission
21. Pfeifer, S. (2012): *Interna skripta za kolegij menadžment*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, EFOS, Osijek
22. Prohaska, Z., Olgić, B., (2005): *Programi financiranja malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj*, Sveučilište u Rijeci, Ekonomski fakultet Rijeka, Rijeka
23. Stiglitz, Weis, (1981); Brigham, Gapenski 1996
24. *Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske (prijedlog)*, Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka
25. Vidučić, Lj. (1993). :Financijska strategija manjih tvrtki, *Računovodstvo, revizija i financije*, 5: 20-26
26. Vidučić, Lj. (2009).: *Malo gospodarstvo – ograničenja i pretpostavke razvitka*, *Računovodstvo, revizija i financije*, 9: 173-178

27. Vidučić, Lj. (2011) *Financijski menadžment*, Zagreb, RRIF
28. Vidučić, Lj. (2012): *Financijska politika i ekonomsko – financijski okvir podrške*, Sveučilište u Splitu, Split
29. Wang, Y. (2016): *What are the biggest obstacles to growth of SME in developing countries? – An empirical evidence from an enterprise survey*, Praha, Czech Republic, *Borsa Istanbul Review* 16-3
30. Yadollahi Farsi, J., Taghi Tograee, M. (2014): *Identification the main challenges of small and medium sized enterprises in exploiting of innovative opportunities*, Tehran, Iran, *Journal of Global Entrepreneurship Research*
31. *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o poticanju razvoja malog gospodarstva*, NN 63/07.
32. Zelenika, R. (1998): *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*, Ekonomski fakultet u Rijeci, Rijeka
33. Žugaj, M., Dumičić, K., Dušak, V. (2006): *Temelji znanstveno istraživačkog rada*, Fakultet organizacije i informatike, Varaždin.
34. <http://www.cepor.hr>
35. <http://cepor.hr/publikacije.html>
36. <http://www.cvca.hr>
37. http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/financing/docs/com2006_financing_sme_growth/se_c2006_841_financing_sme_growth_en.pdf (01.03.2018)
38. <https://www.entrepreneur.com/article/273113> prisupljeno 15.03.2018
39. <http://www.hamag.hr>
40. <http://www.journal-jger.com/content/4/1/4>
41. <http://www.klaster.hup.hr>
42. <http://www.poslovni.hr/eu-fondovi/ovo-su-definicije-malog-i-srednjeg-poduzeca-prema-hrvatskom-i-europskom-zakonodavstvu> pristupljeno 12.03.2018
43. <http://www.sciencedirect.com>

POPIS TABLICA

Tablica 1: Ispitanici prema spolu.....	26
Tablica 2: Ispitanici prema godinama radnog staža.....	27
Tablica 3: Ispitanici prema radnom mjestu.....	28
Tablica 4: Poduzeća prema primarnoj djelatnosti.....	29
Tablica 5: Deskriptivna statistika starosti poduzeća.....	30
Tablica 6: Poduzeća prema veličini	30
Tablica 7: Poduzeća prema ostvarenom prihodu u 2017. godini.....	31
Tablica 8: Imovina (aktiva) poduzeća u 2017. godini	31
Tablica 9: Prosječan broj radnika tijekom 2017. godine	32
Tablica 10: Lokacija sjedišta poduzeća	32
Tablica 11: Stavovi o izvoru financiranja poduzeća.....	33
Tablica 12: Stavovi o izvorima financiranja poduzeća.....	33
Tablica 13: Sredstva poduzeća.....	34
Tablica 14: Upotreba vlastitih sredstava poduzeća.....	35
Tablica 15: Korištenje vanjskih (eksternih) izvora financiranja.....	36
Tablica 16: Stavovi korištenja vanjskih (eksternih) izvora financiranja	37
Tablica 17: Izvori financiranja materijalne imovine (osnovnih sredstava)	38
Tablica 18: Izvori financiranja pokretnina.....	39
Tablica 19: Upotreba poticajnih sredstava.....	40
Tablica 20: Upotrebe poticajnih sredstava financiranja.....	41
Tablica 21: Korelacijska matrica	44

POPIS SLIKA

Slika 1: Ispitanici prema spolu.....	27
Slika 2: Ispitanici prema godinama radnog staža	28
Slika 3: Ispitanici prema radnom mjestu	29
Slika 4: Kruskal – Wallis Test	43
Slika 5: Dijagram rasipanja starosti poduzeća i neto unutarnjih izvora.....	45
Slika 6: Korištenje vanjskih (eksternih) izvora financiranja tekućeg poslovanja.....	47
Slika 7: Mann – Whitney U Test	48
Slika 8: Izvori financiranja materijalne imovine (osnovnih sredstava)	48
Slika 9: Mann Whitney U test.....	49
Slika 10: Poduzeća prema korištenju poticajnog financiranja.....	50
Slika 11: Poduzeća prema korištenju eurpskih izvora financiranja	51
Slika 12: Poduzeća prema korištenju potpora+	52

PRILOZI

Anketni upitnik

Poštovani,

Moje ime je Hrvoje Runac, student sam Diplomskog studija Poslovne ekonomije, smjer Računovodstvo i revizija. Za potrebe diplomskog rada na temu „Istraživanje glavnih obilježja izvora financiranja malih i srednjih poduzeća“ provodim anketni upitnik među mikro, malim i srednjim poduzetnicima. Prikupljeni podatci će se koristiti zbirno isključivo u znanstvene svrhe, te je anonimnost podataka zajamčena. Ovim putem Vam se želim unaprijed zahvaliti na sudjelovanju u istraživanju.

Hvala !

1. Vaš spol: muško žensko

2. Godine radnog staža:

- do 5 godina
- od 6 do 10 godina
- od 11 do 15 godina
- od 16 do 20 godina
- više od 20 godina

3. Radno mjesto:

- vlasnik poduzeća
- direktor poduzeća
- zaposlenik poduzeća
- ostalo

4. pravni oblik poduzeća

- slobodno zanimanje
- obrt
- trgovac pojedinac
- jednostavno društvo s ograničenom odgovornošću (j.d.o.o.)
- društvo s ograničenom odgovornošću (d.o.o.)
- dioničko društvo (d.d.)
- ostalo _____

5. Primarna djelatnost poduzeća (označite jedan od ponuđenih odgovora):

Djelatnost	<input type="checkbox"/>
Građevinarstvo	<input type="checkbox"/>
Trgovina	<input type="checkbox"/>
Komunalne usluge, opskrba energijom, zbrinjavanje otpada i sl.	<input type="checkbox"/>
Proizvodnja i proizvodne usluge	<input type="checkbox"/>
Promet	<input type="checkbox"/>
IT usluge	<input type="checkbox"/>
Hotelska i ugostiteljska djelatnost	<input type="checkbox"/>
Ostale usluge	<input type="checkbox"/>

6. Godina početka poslovanja _____

7. Poduzeće prema veličini spada u skupinu

- mikro
- mala
- srednja
- velika

8. Ostvaren ukupan prihod u 2017. godini

- do 5,2 milijuna kuna
- od 5,2 milijuna kuna do 60 milijuna kuna
- od 60 milijuna kuna do 300 milijuna kuna
- više od 300 milijuna kuna
- ne znam

9. Imovina (aktiva) u 2017. godini

- do 2,6 milijuna kuna
- od 2,6 milijuna kuna do 60 milijuna kuna
- od 60 milijuna kuna do 150 milijuna kuna
- više od 150 milijuna kuna
- ne znam

10. Prosječan broj radnika tijekom 2017. godine

- do 10 radnika
- od 11 do 50 radnika
- od 51 do 250 radnika
- više od 250 radnika

11. Lokacija sjedišta poduzeća

- Srednji i južni Jadran
- Istra i Kvarner
- Središnja i istočna Hrvatska

12. Na sljedeću grupu tvrdnji molim izrazite stupanj slaganja s tvrdnjom koje se odnosi na Vaše poduzeće

Tvrdnja	U potpunosti se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
Mala i srednja poduzeća koriste dugoročne kredite	1	2	3	4	5
Mala i srednja poduzeća koriste kratkoročne kredite	1	2	3	4	5
Mala i srednja poduzeća koriste leasing kao izvor financiranja	1	2	3	4	5
Mala i srednja poduzeća koriste investicijske fondova	1	2	3	4	5
Mala i srednja poduzeća koriste subvencionirane kredite	1	2	3	4	5

13. Na sljedeću grupu tvrdnji molim izrazite stupanj slaganja s tvrdnjom koje se odnosi na Vaše poduzeće

Tvrdnja	U potpunosti se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
Značajni izvor financiranja su sredstva osnivača i vlasnika	1	2	3	4	5
Veći dio ostvarene dobiti koristi se za financiranje tekućeg poslovanja malih i srednjih poduzeća	1	2	3	4	5
Veći dio ostvarene dobiti koristi se za financiranje investicijskog poslovanja malih i srednjih poduzeća	1	2	3	4	5
Zadržana dobit u većoj mjeri se koristi za financiranje tekućeg poslovanja	1	2	3	4	5
Zadržana dobit u većoj mjeri se koristi za financiranje investicijskog poslovanja	1	2	3	4	5
Mali i srednji poduzetnici uglavnom isplaćuju neto dobit ostvarenu u svom poslovanju	1	2	3	4	5

14. Na sljedeću grupu tvrdnji molim izrazite stupanj slaganja s tvrdnjom koje se odnosi na Vaše poduzeće

Tvrdnja	U potpunosti se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
	1	2	3	4	5
Od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja i razvoja koristi se kredit	1	2	3	4	5
Od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja i razvoja koriste se obveze prema dobavljačima	1	2	3	4	5
Od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja i razvoju koriste se sredstva investicijskih fondova	1	2	3	4	5
Od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja koriste se sredstva suulagača (poslovnih partnera)	1	2	3	4	5
Od vanjskih izvora za financiranje tekućeg poslovanja koriste se pozajmice poslovnih partnera	1	2	3	4	5

15. Na sljedeću grupu tvrdnji molim izrazite stupanj slaganja s tvrdnjom koje se odnosi na Vaše poduzeće

Tvrdnja	U potpunosti se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
Pokretnine se financiraju iz vlastitih sredstava	1	2	3	4	5
Pokretnine se financiraju putem leasinga	1	2	3	4	5
Pokretnine se financiraju dugoročnim kreditima	1	2	3	4	5
Pokretnine se financiraju kratkoročnim kreditima (npr. dozvoljeno prekoračenje po poslovnom računu)	1	2	3	4	5
Mala i srednja poduzeća koristi iznajmljene pokretnine	1	2	3	4	5
Mala i srednja poduzeća financiraju nekretnine putem leasinga	1	2	3	4	5

16. Na sljedeću grupu tvrdnji molim izrazite stupanj slaganja s tvrdnjom koje se odnosi na Vaše poduzeće

Tvrdnja	U potpunosti se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
Mala i srednja poduzeća koriste sredstva poticajnog financiranja uz sniženu kamatnu stopu	1	2	3	4	5
Mala i srednja poduzeća koriste nacionalne izvore poticajnog financiranja za svoje poslovanje	1	2	3	4	5
Mala i srednja poduzeća koriste europske izvore poticajnog financiranja za svoje poslovanje	1	2	3	4	5
Mala i srednja poduzeća koriste financiranje sa grace periodom	1	2	3	4	5
Mala i srednja poduzeća koriste namjenska bespovratna sredstva	1	2	3	4	5

Hvala na izdvojenom vremenu !

SAŽETAK

Mala i srednja poduzeća predstavljaju okosnicu razvoja svakog gospodarstva. Da bi mali i srednji poduzetnici mogli imati održiv rast i razvoj ključan uvjet je interna i eksterna financijska potpora. Istraživanjem je utvrđeno da mala i srednja poduzeća u jednakoj mjeri imaju poteškoće kod pribavljanja eksternih izvora financiranja, te da se od dostupnih eksternih izvora u najvećoj mjeri koriste krediti. Unutarnji izvori financiranja predstavljaju važan izvor financiranja kod malih i srednjih poduzeća neovisno o starosti. Pokretnine kao sredstvo za rad se često financiraju unutarnjim sredstvima, dok se u slučaju potrebe za eksternim izvorima u najvećoj mjeri koristi Leasing. Nacionalne izvore poticajnog financiranja, europske izvore poticajnih financiranja, te potpore u većoj mjeri koriste mala i srednja poduzeća u odnosu na mikro poduzeća, zbog čega se može utvrditi da start up poduzeća imaju smanjen izbor izvora financiranja.

Ključne riječi

Izvori financiranja, determinante izvora financiranja, mala i srednja poduzeća

SUMMARY

Small and medium enterprises are the cornerstone of the development of every economy. In order for small and medium entrepreneurs to have sustainable growth and development, the key requirement is internal and external financial support. Research has shown that small and medium-sized enterprises are equally in difficulty in obtaining external sources of funding and that the available external sources make the most of their loans. Internal sources of funding represent an important source of funding for small and medium-sized enterprises regardless of age. Moving assets are often financed by internal means, while in case of need for external sources it is mostly used by Leasing. National sources of incentive funding, European sources of stimulating funding, and grants are mostly used by small and medium-sized enterprises compared to micro enterprises, which means that start-ups have a reduced choice of sources of funding.

Key words

Sources of financing, determinant sources of funding, small and medium enterprises

